Berenschot

Onderzoek naar budgetten en samenwerking van gemeentelijke rekenkamers en rekenkamercommissies

Berenschot

Onderzoek naar budgetten en samenwerking van gemeentelijke rekenkamers en rekenkamercommissies

Eindrapport

Drs. Ronald van der Mark
Willemijn de Wal MSc MA

12 juni 2015

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het onderzoek berust bij de auteurs. De inhoud vormt niet per definitie een weergave van het standpunt van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

51998

Berenschot

Onderzoek naar budgetten en samenwerking van gemeentelijke rekenkamers en rekenkamercommissies

Inhoud **Pagina**

1. Inleiding 1
- **1.1 Achtergrond 1**
- **1.2 Onderzoeksvragen 2**
- **1.3 Onderzoeksopzet 3**
- **1.4 Leeswijzer 4**

2. Organisatie en samenwerking bij rekenkamer(commissie)s 5
- **2.1 Inleiding 5**
- **2.2 Organisatiemodellen 5**
- **2.3 Belang rekenkamer(commissie) 8**
- **2.4 Samenwerking bij rekenkamercommissie(s) 12**
- **2.5 Zelfstandige rekenkamer(commissie) nader in beeld 14**
- **2.6 Oordeel raad en college over rekenkamer(commissie)s 15**

3. Omvang budget en besteding middelen van rekenkamer(commissie)s 23
- **3.1 Inleiding 23**
- **3.2 Budgetten en uitgaven van rekenkamer(commissie)s 23**
- **3.3 Bezuinigingen op rekenkamer(commissie)s 27**
- **3.4 Uitvoeren onderzoek door rekenkamer(commissie)s 31**

4. Conclusies 34

Bijlage 1: Onderzoeksverantwoording

Bijlage 2: Begeleidingscommissie

Bijlage 3: Enquête onder griffiers

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Gemeentelijke rekenkamer(commissie)s doen onderzoek naar de doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid van het gevoerde beleid. Zij vormen een belangrijk instrument voor de raden bij hun kaderstellende en controlerende taak. De wet verplicht dat elke gemeente een rekenkamer of rekenkamercommissie heeft en dat er voor een rekenkamer voldoende middelen beschikbaar zijn. De laatste jaren zijn er verschillende onderzoeken gedaan naar het functioneren van rekenkamer(commissie)s (Berenschot, StiBaBo).[1] De laatste tijd is er vanuit de Tweede Kamer een toenemende belangstelling voor de lokale rekenkamer(commissie)s[2]. Mede in dit kader is bij de begrotingsbehandeling van het ministerie van BZK november jl. een motie aangenomen om met een actieplan te komen om meer gezamenlijke rekenkamers te realiseren. Twee belangrijke aandachtspunten hierbij zijn:

- De budgetten van de rekenkamer(commissie)s staan steeds meer onder druk. Reeds in 2011 is geconstateerd dat heel veel rekenkamer(commissie)s worden gekort op het budget (Berenschot). Dit is in de jaren daarna alleen maar sterker geworden (StiBaBo). Ook is in dit onderzoek het fenomeen slapende rekenkamers geanalyseerd. Daaruit bleek onder andere dat circa vijfendertig gemeenten een slapende rekenkamer hebben. Van meer recente datum is de discussie in Arnhem waar de rekenkamer heeft besloten op te stappen vanwege de zeer sterke bezuiniging. De bezuinigingen vinden plaats op een moment dat er veel taken en bevoegdheden (en bijkomende financiën) in met name het sociale domein gedecentraliseerd worden van het Rijk en provincies naar de gemeenten.
- De afgelopen jaren is de aandacht voor de samenwerking tussen rekenkamer(commissie)s gegroeid. De recente decentralisatie van rijkstaken in bijvoorbeeld het sociale domein leidt tot een toenemende samenwerking door gemeenten. Door de heer Visser, lid van de Algemene Rekenkamer, werd eind vorig jaar aangestipt in een interview in de NRC[3], dat meer samenwerking tussen rekenkamer(commissie)s het financiële toezicht op de bovengemeentelijke uitvoering van deze taken zou kunnen verbeteren. Zonder deze samenwerking bestaat er volgens de heer Visser het risico dat er een controlegat ontstaat bij de decentralisaties.

[1] Berenschot, Evaluatie van de provinciale en gemeentelijke rekenkamers (2011), StiBaBo, De staat van de rekenkamer (2013).

[2] O.a. Motie Fokke, kst-34000-VII-13, 6 november 2014.

[3] NRC, 26 november 2014.

Het ministerie van BZK heeft in dit kader, in overleg met de Nederlandse Vereniging van Rekenkamers en Rekenkamercommissies (NVRR), Berenschot opdracht gegeven om een onderzoek te verrichten naar de positie en het functioneren van gemeentelijke rekenkamercommissies. In het bijzonder gaat hierbij de aandacht uit naar trends in de financiële situatie en in de samenwerking tussen rekenkamer(commissie)s.

Inzicht dient te worden verkregen in het functioneren van de samenwerkende rekenkamer(commissie)s ten opzichte van niet samenwerkende rekenkamer(commissie)s.

Het onderzoek dient een objectief totaalbeeld op te leveren, op basis van feitelijke gegevens over de positie en het functioneren van gemeentelijke rekenkamer(commissie)s. Provinciale rekenkamers maken geen deel uit van het onderzoek, gezien het specifieke karakter van deze rekenkamers. De uitkomsten van het onderzoek zullen door het ministerie worden gebruikt voor verdere beleidsontwikkeling.

1.2 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in dit onderzoek aan de orde komen vallen uiteen in een centrale onderzoeksvraag, welke onder te verdelen is in twee onderdelen. Onderdeel A gaat in op de organisatie en werkwijze van reken(commissie)s en onderdeel B gaat in op de omvang en de besteding van middelen welke rekenkamer(commissie)s tot hun beschikking hebben. Voor beide onderdelen zijn de volgende sub-onderzoeksvragen geformuleerd.

Centrale onderzoeksvraag

Zijn rekenkamer(commissie)s van gemeenten qua organisatie en budgetten voldoende toegerust om de raad in hun controlerende (en kaderstellende) rol bij te staan en deze te versterken?

Sub-onderzoeksvragen

A. Organisatie en werkwijze rekenkamer(commissie)s

1. Welke organisatiemodellen voor rekenkamer(commissie)s hanteren gemeenten? Geef ook eventuele veranderingen daarin sinds 2011 weer.
2. Is er een verband tussen het organisatiemodel en gemeentegrootte?
3. Hoeveel belang wordt er gehecht aan een rekenkamer(commissie) door de raad, het college en de griffier? Zijn er verschillen in het belang dat men hecht aan de rekenkamer(commissie)?
4. Op welke manieren wordt er door rekenkamer(commissie)s samengewerkt?
5. Wordt er vaker door rekenkamer(commissie)s samengewerkt dan vroeger?
6. Draagt samenwerking tussen rekenkamer(commissie)s bij aan het verstevigen en verbeteren van de controlerende en kaderstellende rol van de raad?
7. Is er een relatie te leggen tussen bepaalde vormen van samenwerking en de kwaliteit van het onderzoek?

8. Hoe tevreden zijn gemeenten (onderscheidenlijk raad en college) met gezamenlijke rekenkamer(commissie)s?
9. Zijn gemeenten (onderscheidenlijk raad en college) met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) meer tevreden over hun rekenkamer(commissie) dan gemeenten met een eigen rekenkamer(commissie)?
10. Is er in de mate van tevredenheid over gezamenlijke rekenkamer(commissie)s een verschil meetbaar tussen grote en kleine gemeenten?
11. Welke verklaringen zijn er te geven voor eventuele verschillen?

B. Omvang en besteding middelen rekenkamer(commissie)s

1. Welk budget wordt er sinds 2011 jaarlijks in de gemeentelijke begroting beschikbaar gesteld voor de rekenkamer(commissie) of wordt de rekenkamer(commissie) incidenteel gefinancierd?
2. Wordt een rekenkamer(commissie) die laag scoort op tevredenheid vaker getroffen door bezuinigingen dan een rekenkamer(commissie) die hoog scoort?
3. Welke argumenten hebben gemeenten voor het verlagen van de budgetten van rekenkamer(commissie)s?
4. Wordt rekenkameronderzoek altijd uitbesteed, of wordt onderzoek ook in eigen beheer uitgevoerd?
5. Heeft de rekenkamer(commissie) eigen onderzoekers in dienst?
6. Welk deel van het budget is beschikbaar voor het doen van onderzoek door de rekenkamer(commissie)?
7. Waar wordt het budget van de rekenkamer(commissie) nog meer aan uitgegeven?
8. Welke onderwerpen heeft de rekenkamer(commissie) sinds 2011 onderzocht?

1.3 Onderzoeksopzet

De uitvoering van het onderzoek bestond uit de volgende activiteiten:

- Opstellen enquête. Er is een enquête opgesteld (zie bijlage 3) om de informatie te verkrijgen voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Op verzoek van de opdrachtgever is er voor gekozen om de enquête aan de griffier te richten ook voor wat betreft het eventuele oordeel van de raad en het college over de rekenkamer(commissie). De opzet van de enquête en de inhoud van de enquêtevragen is besproken met de begeleidingscommissie.
- Uitvoering enquête. De enquête is online uitgezet bij griffiers van alle 393 Nederlandse gemeenten. De enquête heeft gelopen van 9 februari tot en met 6 maart 2015, waarbij na 2 maart de looptijd van de enquête is verlengd in verband met de schoolvakanties in deze periode. Tijdens de looptijd zijn twee herinneringen gestuurd naar griffiers die de enquête nog niet hadden ingevuld. Daarnaast zijn op 25 en 26 februari de griffiers na gebeld, die nog niet begonnen waren met het invullen van de enquête.

In totaal hebben 277 griffiers de enquête volledig ingevuld en vierentwintig gedeeltelijk. Met ruim 76% is de respons naar omvang van gemeente en verdeling over provincies representatief te noemen (zie bijlage 1 voor de verantwoording).

- Opstellen analyseplan. Op basis van de enquête is een analyseplan opgesteld. Dit plan bevat een overzicht welke rechte tellingen en kruistabellen op basis van de enquête nodig zijn om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Dit plan is afgestemd met de begeleidingscommissie.
- Analyse en rapportage. De uit de enquête verkregen data zijn geanalyseerd en de bevindingen zijn in de vorm van een (concept) rapport met de begeleidingscommissie besproken. De commissie is twee keer bijeen geweest (voor de samenstelling van de begeleidingscommissie zie bijlage 2).

De hoofdstukken 2 en 3 zijn gebaseerd op de enquêteresultaten. Daarbij dient de volgende kanttekening te worden gemaakt. Bij bepaalde uitsplitsingen is het aantal gemeenten in een bepaalde (sub)categorie erg laag, waardoor de interpretatie van de uitkomsten met enige voorzichtigheid moet worden betracht. Kleine absolute verschillen leiden dan tot grote percentuele verschuivingen. Waar dit aan de orde is, hebben wij dit in de tekst aangegeven. Daarnaast kan het aantal ingevulde antwoorden bij sommige vragen afwijken van het aantal respondenten, omdat het mogelijk was om meerdere antwoorden te geven, of omdat voor gemeenten met een inactieve/slapende of geen rekenkamer(commissie) maar een beperkt aantal vragen uit de enquête feitelijk van toepassing is. Tenslotte tellen hier en daar in tabellen niet helemaal op tot 100%. Dit betreffen afrondingsfouten in de totaaloptelling.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven wij de organisatie en samenwerking bij rekenkamer(commissie)s. Daarbij gaan we onder meer in op de gekozen organisatiemodellen en manieren van samenwerking. Daarnaast behandelen we het oordeel van de raad, het college en de griffier op verschillende onderwerpen die samenhangen met de samenwerking en de kwaliteit van de rekenkamer(commissie).

Hoofdstuk 3 geeft de hoogte en ontwikkeling van budgetten van rekenkamer(commissies) weer vanaf 2011. Hierbij wordt ook gekeken naar bezuinigingen op het budget van de rekenkamer(commissie). Daarnaast wordt ingegaan op de kosten en de uitvoering van onderzoek.

We sluiten af met het hoofdstuk conclusies waarin de onderzoeksvragen worden beantwoord. In de bijlagen zijn de onderzoeksverantwoording (bijlage 1), de samenstelling van de begeleidingscommissie (bijlage 2) en de enquête (bijlage 3) opgenomen.

2. Organisatie en samenwerking bij rekenkamer(commissie)s

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvragen inzake de organisatie en werkwijze. Daarbij gaan we in op de gekozen organisatiemodellen en manieren van samenwerking. Daarnaast behandelen we het oordeel van de raad, het college en de griffier op verschillende onderwerpen die samenhangen met de samenwerking en de kwaliteit van de rekenkamer(commissie).

2.2 Organisatiemodellen

Er zijn verschillende organisatiemodellen van rekenkamer(commissie)s mogelijk. Zo kan er sprake zijn van een meerhoofdige rekenkamer, het zogenaamde collegemodel, waarin alleen onafhankelijke leden (geen raadsleden) zitting hebben. Gemeenten kunnen ook een rekenkamer hebben volgens het directeursmodel waarbij de rekenkamer bestaat uit één persoon, of een rekenkamer(commissie) met alleen raadsleden, alleen externe leden of een combinatie hiervan. Daarnaast kunnen gemeenten kiezen voor een rekenkamer(commissie) met een presidiummodel, waarbij de rekenkamerfunctie is neergelegd bij het presidium van de gemeente.

De rekenkamer(commissie) kan ook inactief of ‘slapend’ zijn, of er is zelfs helemaal geen rekenkamer(commissie) in de gemeente aanwezig. Een inactieve of slapende rekenkamer(commissie) kan structureel zijn of van tijdelijke aard. Dit tweede geval kan bijvoorbeeld voor komen bij een gemeentelijke herindeling. Wanneer er geen rekenkamer(commissie) in de gemeente aanwezig is, wordt er niet voldaan aan de verplichting in de Gemeentewet om een rekenkamer dan wel een rekenkamercommissie in te stellen. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de verschillende organisatiemodellen.

Tabel 1: Huidige organisatiemodellen rekenkamer(commissie)s

Organisatiemodel	N	%
Rekenkamercommissie met alleen externe leden	130	43%
Gemengde rekenkamercommissie met raadsleden en externe leden	84	28%
Directeursmodel (de rekenkamer bestaat uit één persoon)	20	7%
Meerhoofdige rekenkamer (collegemodel)	20	7%
Rekenkamercommissie waarin alleen raadsleden zitting hebben	12	4%
Overig	35	12%
Totaal	**301**	**100%**

Uit het onderzoek komt naar voren dat iets minder dan de helft van de gemeenten een rekenkamercommissie heeft met alleen externe leden. Ruim een kwart van de gemeenten heeft een gemengde rekenkamercommissie waarin zowel raadsleden als externe leden zitting hebben. Het collegemodel, directeursmodel en het model van een rekenkamercommissie met alleen raadsleden komen maar beperkt voor (4% tot 7%). In de categorie 'overig' komt het presidiummodel bij 2% van de gemeenten voor en heeft 8% van de gemeenten een inactieve/slapende rekenkamer(commissie) of geen rekenkamercommissie. 5% van de gemeenten heeft een combinatie van bovenstaande modellen of is op dit moment de rekenkamer(commissie) aan het (om)vormen.

Inactieve/slapende of geen rekenkamer(commissie)

Van de responderende gemeenten geeft 8% (N=24) aan dat de rekenkamer(commissie) inactief of 'slapend' is of dat er op dit moment geen sprake is van een rekenkamer(commissie) in hun gemeente.

Uit dit onderzoek blijkt dat vijftien van de inactieve, slapende of niet aanwezige rekenkamer(commissie)s zich bevinden in gemeenten met minder dan 20.000 inwoners. Negen bevinden zich in gemeenten met tussen de 20.000 en 99.000 inwoners.

Uit onze analyse blijkt dat 16% van de kleine gemeenten (< 20.000 inwoners) beschikt over een inactieve, slapende of helemaal geen rekenkamer(commissie). Van de middelgrote gemeenten (tussen de 20.000-99.999 inwoners) heeft 5% een inactieve, slapende of helemaal geen rekenkamer(commissie). De grote responderende gemeenten (>100.000 inwoners) hebben allemaal een (actieve) rekenkamer(commissie).

In het StiBaBo onderzoek[4] zijn vierendertig gemeenten aangetroffen die in 2012 een inactieve rekenkamer(commissie) of geen rekenkamer(commissie) hadden. Na vergelijking met de lijst van gemeenten uit ons onderzoek die hebben aangegeven een inactieve of geen rekenkamer(commissie) te hebben, blijkt dat negen van de vierentwintig gemeenten in 2012 reeds een inactieve of geen rekenkamer(commissie) hadden. Twee derde van de gemeenten die in ons onderzoek hebben aangegeven een inactieve, slapende of geen rekenkamer(commissie) te hebben, hadden in 2012 wel een (actieve) rekenkamer(commissie). Van de vierendertig gemeenten die in 2012 een inactieve, slapende of geen rekenkamer(commissie) hadden, hebben elf gemeenten in ons onderzoek aangegeven nu wel actief te zijn. Uit deze vergelijkende analyse blijkt er een dynamiek te zitten in gemeenten met een inactieve/slapende rekenkamer(commissie) of geen rekenkamer(commissie). Voor een klein deel is deze dynamiek een gevolg van een gemeentelijke herindeling.

De ontwikkeling van de organisatiemodellen van rekenkamer(commissie)s

Het onderzoek laat zien dat 18% van de gemeenten (N=55) aangeeft dat de afgelopen drie jaar het organisatiemodel van de rekenkamer(commissie)s is veranderd. Van de rekenkamer(commissie)s die het organisatiemodel hebben veranderd, heeft bijna 30% gekozen voor een rekenkamercommissie met alleen externe leden.

[4] StiBaBo De staat van de rekenkamer (2013).

Daarnaast is 18% overgegaan naar het model van een gemengde rekenkamer(commissie) en is 14% overgegaan naar het directeursmodel. Van de veertien gemengde rekenkamer(commissie)s die zijn veranderd van organisatiemodel, is de helft overgegaan naar een rekenkamer(commissie) met alleen externe leden. Van de zestien veranderde rekenkamer(commissie)s met alleen externe leden, is bijna een derde overgegaan naar een rekenkamer(commissie) met een directeursmodel. De gemeenten met andere organisatiemodellen die zijn veranderd, komen dusdanig weinig voor dat deze gegevens niet verder uitgesplitst kunnen worden.

Door 10% van de gemeenten (N=30), waar de afgelopen drie jaar geen verandering van het organisatiemodel heeft plaatsgevonden, wordt aangegeven dat er wel concrete plannen zijn voor wijzigingen aan het organisatiemodel van de rekenkamer(commissie) in 2015. Alle organisatiemodellen worden een enkele keer genoemd. Bijna een kwart van de respondenten die een verandering in 2015 voorziet, (N=7) geeft aan dat er een gezamenlijke rekenkamer(commissie) wordt opgericht met andere gemeenten. Gezien de geografische ligging is het aannemelijk dat een deel van deze gemeenten samen een gezamenlijke rekenkamer(commissie) zal gaan vormen, dus dat het aantal op te richten gezamenlijke rekenkamer(s) kleiner is dan zeven.

In vergelijking met het rapport van Berenschot uit 2011[5] blijkt dat het aandeel rekenkamer(commissie)s met raadsleden gedaald is van 43% in 2010 naar 32% nu in 2015. Het aandeel rekenkamer(commissie)s met alleen externe leden is sinds 2010 licht gestegen van 40% naar 43%. Het aandeel rekenkamers met een directeursmodel is vanaf 2011 gestegen van 4% naar 7%.

Verband gemeentegrootte en organisatiemodel

Wanneer we inzoomen op de gekozen organisatiemodellen ten opzichte van de gemeentegrootte (inwonersaantal), blijkt dat er een verschil is tussen het organisatiemodel bij kleine, middelgrote en grote gemeenten. Tabel 2 toont de organisatiemodellen van de rekenkamer(commissie)s ten opzichte van de gemeentegrootte, zowel in aantal als in percentages.

[5] Berenschot, Evaluatie van de provinciale en gemeentelijke rekenkamers (2011).

Tabel 2: Organisatiemodel rekenkamer(commissie) en gemeentegrootte

Organisatiemodel	Kleine gemeente	Middelgrote gemeente	Grote gemeente
Meerhoofdige rekenkamer (collegemodel)	4	9	7
	4%	5%	23%
Directeursmodel	3	16	1
	3%	9%	3%
Gemengde rekenkamercommissie	25	49	10
	28%	27%	33%
Rekenkamercommissie met alleen raadsleden	3	8	1
	3%	4%	3%
Rekenkamercommissie met alleen externe leden	34	87	9
	38%	47%	30%
Overig	19	14	2
	22%	8%	7%
Totaal N	**88**	**183**	**30**

38% van de kleine gemeenten heeft een organisatiemodel met alleen externe leden en ruim een kwart van de kleine gemeenten heeft een gemengde rekenkamercommissie met zowel raadsleden als externe leden. Bij de middelgrote gemeenten heeft 47% een rekenkamercommissie met alleen externe leden en ruim een kwart een gemengde rekenkamer(commissie). Van de grote gemeenten heeft bijna een kwart een meerhoofdige rekenkamer, een derde een gemengde rekenkamercommissie met raadsleden en externe leden en 30% heeft een rekenkamercommissie met alleen externe leden.

2.3 Belang rekenkamer(commissie)

In de enquête is gevraagd naar het belang dat de raad, het college en de griffier hecht aan de rekenkamer(commissie). Tabel 3 geeft het belang weer dat de raad, het college en de griffier hecht aan de rekenkamer(commissie).

Tabel 3: Belang rekenkamer(commissie) voor raad, college en griffier volgens de griffier

	Raad	College	Griffier
Erg veel belang	15%	2%	18%
Veel belang	48%	17%	54%
Redelijk belang	30%	52%	25%
Geen belang	3%	11%	2%
Helemaal geen belang	0%	2%	0%
Weet ik niet	4%	15%	2%
Totaal	**100%**	**100%**	**100%**

Uit bovenstaande tabel blijkt dat 72% van de griffiers veel tot erg veel belang hecht aan de rekenkamer(commissie), bij de raad ligt dit percentage in de ogen van de griffiers iets lager (63%). Het college hecht relatief minder belang aan de rekenkamer(commissie), wat te begrijpen is omdat de rekenkamer(commissie) een instrument is van de raad. Ruim 50% van de colleges hecht een redelijk belang aan de rekenkamer(commissie). 15% van de griffiers weet niet welk belang het college hecht aan de rekenkamer(commissie).

Voorts is ook onderzocht of het belang dat de raad hecht aan een rekenkamer(commissie) verschilt tussen gemeenten met een gezamenlijke of een zelfstandige rekenkamer(commissie). In de onderstaande tabel is het belang dat de raad hecht aan de rekenkamer(commissie) naar beide mogelijkheden uitgesplitst.

Tabel 4: Gezamenlijke of zelfstandige rekenkamer(commissie) en het belang dat de raad hecht aan de rekenkamer(commissie)

	Gezamenlijke rekenkamer (commissie)	Zelfstandige rekenkamer (commissie)
Erg veel belang	13%	16%
Veel belang	40%	54%
Redelijk belang	43%	22%
Geen belang	2%	2%
Helemaal geen belang	0%	1%
Weet ik niet	2%	5%
Totaal	**100%**	**100%**

Uit deze tabel blijkt dat in de ogen van de griffier de raad van een gemeente met een zelfstandige rekenkamer(commissie) meer belang hecht aan de rekenkamer(commissie), dan een raad van een gemeente met een gezamenlijke rekenkamer(commissie).

We hebben daarnaast geanalyseerd of het belang van de raad of het college een verband heeft met de gemeentegrootte. Tabel 5 geeft inzicht hierin.

Tabel 5: Gemeentegrootte en het belang dat de raad hecht aan de rekenkamer(commissie)

Belang		Kleine gemeente	Middelgrote gemeenten	Grote gemeenten
Erg veel belang	N	11	21	8
	%	15%	12%	31%
Veel belang	N	31	85	14
	%	42%	50%	54%
Redelijk belang	N	27	52	2
	%	36%	31%	8%
Geen belang	N	4	3	0
	%	5%	2%	0%
Helemaal geen belang	N	0	1	0
	%	0%	1%	0%
Weet ik niet	N	1	7	2
	%	1%	4%	8%
Totaal	**N**	**73**	**169**	**26**
	%	**100%**	**100%**	**100%**

In de tabel is te zien dat hoe groter de gemeente is, hoe meer belang de raad hecht aan de rekenkamer(commissie). Gezien de lage aantallen bij verschillende subcategorieën bij met name de grote gemeenten, dient de tabel daar wel met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

In de volgende tabel is het belang weergegeven dat het college hecht aan een rekenkamer(commissie) gerelateerd aan de gemeentegrootte.

Tabel 6: Gemeentegrootte en het belang dat het college hecht aan de rekenkamer(commissie)

Belang		Kleine gemeente	Middelgrote gemeente	Grote gemeente
Erg veel belang	N	3	3	0
	%	4%	2%	0%
Veel belang	N	11	26	8
	%	15%	15%	31%
Redelijk belang	N	40	90	12
	%	53%	53%	46%
Geen belang	N	13	16	2
	%	17%	9%	8%
Helemaal geen belang	N	2	3	0
	%	3%	2%	0%
Weet ik niet	N	6	32	4
	%	8%	19%	15%
Totaal	**N**	**75**	**170**	**26**
	%	**100%**	**100%**	**100%**

Als we kijken naar het belang dat het college hecht aan de rekenkamer(commissie) en de grootte van de gemeente zien we een vergelijkbaar beeld als bij de raad. Het college van een grote gemeente hecht relatief meer belang aan de rekenkamer(commissie), dan het college van een kleine gemeente. Bij 20% van de kleine gemeenten, hecht het college in de ogen van de griffier geen of helemaal geen belang aan de rekenkamer(commissie).

Verband belang dat wordt gehecht aan een rekenkamer(commissie) en het organisatiemodel

We hebben tevens onderzocht of er een relatie is tussen het belang dat de raad of het college hecht aan de rekenkamer(commissie) en het gekozen organisatiemodel. Hierbij zijn alleen de organisatiemodellen gemengde rekenkamer(commissie) en de rekenkamer(commissie) met alleen externe leden vergeleken, omdat bij de andere organisatiemodellen de respons te laag is om een verantwoorde analyse te maken.

Bij bijna driekwart van de gemeenten met een gemengde rekenkamer(commissie) hecht de raad veel tot erg veel belang aan de rekenkamer(commissie) en bijna een kwart een redelijk belang.

Bij gemeenten met een rekenkamer(commissie) met alleen externe leden hecht, volgens de griffier, 62% van de raden veel tot erg veel belang aan de rekenkamer(commissie) en 31% een redelijk belang. Hierdoor lijkt de raad van gemeenten met een rekenkamer(commissie) waarin de raad (gedeeltelijk) is vertegenwoordigd, iets meer belang te hechten aan de rekenkamer(commissie), dan de raad van gemeenten met een rekenkamer(commissie) met alleen externe leden. Dit zelfde verschil geldt ook voor de colleges. Een kwart van de colleges hecht veel tot erg veel belang aan de gemengde rekenkamer(commissie), ten opzichte van 15% van de colleges van gemeenten met een rekenkamer(commissie) met alleen externe leden.

2.4 Samenwerking bij rekenkamercommissie(s)

Centraal in het onderzoek staat de samenwerking tussen rekenkamer(commissies). Samenwerking kan op twee manieren plaatsvinden: doordat gemeenten een gezamenlijke rekenkamer(commissie) hebben of samenwerking op meer incidentele wijze door onderzoeken samen met andere rekenkamer(commissie)s uit te voeren. Beide vormen van samenwerking zijn door ons geanalyseerd.

Gezamenlijke rekenkamer(commissie) nader in beeld

Wanneer we kijken naar gezamenlijke rekenkamer(commissies) dan heeft ruim een derde van de gemeenten een gezamenlijke rekenkamer(commissie) (zie tabel 7).

Tabel 7: Aantal gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie)

	N	%
Gezamenlijke rekenkamer(commissie)	107	38%
Niet gezamenlijk georganiseerd	173	62%
Totaal	**280**	**100%**

Van 107 gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) heeft momenteel 35% een rekenkamer(commissie) op basis van een gemeenschappelijke regeling en werkt 65% samen in de vorm van een personele unie. Van de 107 gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) heeft 64% het organisatiemodel gekozen van een rekenkamercommissie met alleen externe leden en 14% heeft een gemengde rekenkamercommissie met raadsleden en externe leden. Van de gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) is de overgrote meerderheid van de griffiers (77%) tevreden tot erg tevreden over de werking ervan, bijna geen enkele griffier geeft aan ontevreden te zijn over de werking van de gezamenlijke rekenkamer(commissie).

In het onderzoek van StiBaBo uit 2013[6] had bijna 40% van de gemeenten een gezamenlijke rekenkamer(commissie) (N=162 van de 415 gemeenten). Het percentage van de huidige gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) is vergelijkbaar.

Van de gemeenten die een zelfstandige rekenkamer(commissie) hebben, heeft 80% altijd een zelfstandige rekenkamer(commissie) gehad en 20% heeft in het verleden een gezamenlijke rekenkamer(commissie) gehad. Wanneer we vanaf 2011 kijken naar het aantal gemeenten dat gestart is met een gezamenlijke rekenkamer(commissie)s en dat afzetten tegen het aantal gemeenten dat gestopt is met de samenwerking in deze periode, dan is er een effectieve stijging van negen gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie). Door concrete wijzigingsplannen, zal er in 2015 sprake zijn van een verdere lichte stijging in het aantal gezamenlijke rekenkamer(commissie)s.

[6] StiBaBo De staat van de rekenkamer (2013).

De enquêteresultaten zijn geanalyseerd voor de relatie tussen de gemeentegrootte en het hebben van een gezamenlijke of zelfstandige rekenkamer(commissie). Tabel 8 geeft inzicht hierin.

Tabel 8: Verdeling gezamenlijke en zelfstandige rekenkamer(commissie) naar gemeentegrootte

		Kleine gemeente	Middelgrote gemeente	Grote gemeente
Gezamenlijke rekenkamer(commissie)	N	38	66	2
	%	51%	37%	7%
Zelfstandige rekenkamer(commissie)	N	37	111	25
	%	49%	63%	93%

Uit de tabel blijkt dat ruim de helft van de kleine gemeenten (<20.000 inwoners) een gezamenlijke rekenkamer(commissie) heeft. Iets meer dan een derde van de middelgrote gemeenten en maar twee grote gemeenten (>100.000 inwoners) hebben een gezamenlijke rekenkamer(commissie).

Samenwerking bij onderzoeken

Aan de griffiers is gevraagd of de rekenkamer(commissie) van hun gemeente in de afgelopen drie jaar onderzoeken heeft uitgevoerd samen met andere rekenkamer(commissies). Een rekenkamer(commissie) kan (incidenteel) samenwerken bij het uitvoeren van onderzoek of altijd zelfstandig onderzoek uitvoeren. Samenwerken op het gebied van een onderzoek, staat los van het gezamenlijk georganiseerd zijn van een rekenkamer(commissie). Gezamenlijke rekenkamer(commissie)s kunnen (incidenteel) met andere rekenkamer(commissie)s een onderzoek uitvoeren. Of gezamenlijke rekenkamer(commissie)s kunnen ervoor kiezen alleen onderzoeken uit te voeren voor de eigen gemeenten. In dit geval werken zij dus niet samen met een andere rekenkamer(commissie). Onderstaande tabel geeft een overzicht van de antwoorden.

Tabel 9: Samenwerking tussen rekenkamer(commissie)s bij het uitvoeren van onderzoek in de afgelopen drie jaar

Samenwerking bij het uitvoeren van onderzoek	N	%
Rekenkamer(commissie) zonder incidentele samenwerking	178	64%
Rekenkamer(commissie) met incidentele samenwerking	92	33%
Rekenkamer(commissie) doet samen onderzoek in een vast verband	7	3%
Totaal	**277**	**100%**

Uit de tabel blijkt dat bijna twee derde van de gemeenten niet heeft samengewerkt bij het uitvoeren van onderzoek in de afgelopen drie jaar. 36% geeft aan (incidenteel) te hebben samengewerkt bij het uitvoeren van onderzoek. Uit een aanvullende analyse blijkt dat van de 107 gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) een kwart aangeeft dat de rekenkamer(commissie) incidenteel heeft samengewerkt met een andere rekenkamer(commissie) bij het uitvoeren van onderzoek. Driekwart van de gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie)s voert alleen onderzoeken uit voor de eigen gemeenten.

Van de gemeenten die (incidenteel) samenwerken bij onderzoeken, geeft ongeveer de helft aan dat de mate van samenwerking de laatste drie jaar gelijk is gebleven. De gemeenten die wel verandering hebben gezien in de mate van samenwerking in de afgelopen drie jaar, heffen elkaar in percentage op. Ruim een kwart geeft aan dat de samenwerking is toegenomen, terwijl iets minder dan een kwart juist aangeeft dat de samenwerking is afgenomen.
Er is op het gebied van samenwerking bij het uitvoeren van onderzoek door de rekenkamer(commissie)s dus geen trend in meer of minder samenwerking te constateren.

Van de gemeenten die samen onderzoek uitvoeren is 57% tevreden tot erg tevreden over de (incidentele) samenwerking met andere rekenkamer(commissie)s, een kwart van de gemeenten is enigszins tevreden en minder dan 4% is ontevreden of helemaal niet tevreden. Deze samenwerking wordt vooral gezocht om redenen van kostenbesparing, een efficiënte uitvoering van de onderzoeken en voor een betere aansluiting op het object van een onderzoek, omdat de gemeenten op dat onderwerp ook in de regio samenwerken.

2.5 Zelfstandige rekenkamer(commissie) nader in beeld

Aan de gemeenten die een zelfstandige rekenkamer(commissie) hebben (62%), is gevraagd naar het belang dat de raad, het college en de griffier hecht aan het hebben van een zelfstandige rekenkamer(commissie). Tabel 10 geeft hiervan een overzicht.

Tabel 10: Belang dat raad/college/griffier van gemeenten met een zelfstandige rekenkamer(commissie) hecht aan een zelfstandige rekenkamer(commissie), volgens de griffier

	Raad	College	Griffier
Erg veel belang	11%	1%	15%
Veel belang	42%	15%	33%
Redelijk belang	26%	32%	24%
Geen belang	5%	12%	17%
Helemaal geen belang	3%	4%	4%
Weet ik niet	13%	37%	7%
Totaal	**100%**	**100%**	**100%**

Ruim de helft van de gemeenten met een zelfstandige rekenkamer(commissie) meldt dat de raadsleden veel tot erg veel belang hechten aan een zelfstandige rekenkamer(commissie). Uit de tabel blijkt dat de raad een groter belang hecht aan een zelfstandige rekenkamer(commissie), dan het college. Van de drie groepen hecht het college relatief gezien het minst belang aan een zelfstandige rekenkamer(commissie). Daarnaast valt op dat ruim een derde van de griffiers niet weet welk belang het college hecht aan een zelfstandige rekenkamer(commissie).

We hebben gekeken of er een verband is tussen de grootte van een gemeente en het belang dat de raad hecht aan het hebben van een zelfstandige rekenkamer(commissie). In tabel 11 worden de resultaten gepresenteerd.

Tabel 11: Belang dat de raad hecht aan een zelfstandige rekenkamer(commissie) naar gemeentegrootte volgens de griffier

	Kleine gemeente	Middelgrote gemeente	Grote gemeente
Erg veel belang	14%	8%	16%
Veel belang	30%	45%	48%
Redelijk belang	27%	29%	12%
Geen belang	5%	6%	0%
Helemaal geen belang	5%	3%	0%
Weet ik niet	19%	8%	24%
Totaal	**100%**	**100%**	**100%**

Raden van grote gemeenten die een zelfstandige rekenkamer(commissie) hebben, hechten meer belang aan deze zelfstandigheid van de rekenkamer(commissie), dan de raden van kleine gemeenten (64% vs. 44% veel tot erg veel belang). Uit de tabel blijkt derhalve dat in grotere gemeenten de raad meer belang hecht aan een zelfstandige rekenkamer(commissie) dan in kleinere gemeenten.

2.6 Oordeel raad en college over rekenkamer(commissie)s

Eerst hebben we het oordeel van de raad en het college over de rekenkamer(commissie) op verschillende onderdelen geanalyseerd. In tabel 12 zijn de resultaten uiteengezet.

Tabel 12: Oordeel van de raad over de rekenkamer(commissie) over verschillende onderwerpen, volgens de griffier

Onderwerpen	Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet	De raad heeft geen mening hierover	Totaal
Het organisatie-model van de rekenkamer (commissie)	17%	71%	7%	1%	0%	3%	1%	**100%**
De werkwijze van de rekenkamer (commissie) (stijl van opereren, betrokkenheid)	13%	60%	15%	5%	0%	5%	3%	**100%**
De onderwerpkeuze van onderzoeken	6%	66%	17%	5%	0%	3%	2%	**100%**
De kwaliteit van de eindproducten	10%	62%	18%	2%	0%	5%	3%	**100%**
De doorwerking van de uitkomsten uit de eindproducten van de rekenkamer (commissie)	2%	38%	40%	6%	0%	7%	7%	**100%**
De implementatie van de aanbevelingen uit de eindproducten van de rekenkamer (commissie)	1%	36%	40%	7%	1%	9%	7%	**100%**
De prijs kwaliteit verhouding van de rekenkamer (commissie)	9%	52%	18%	5%	0%	11%	5%	**100%**
De versterking van de rol van de raad, door het werk van de rekenkamer (commissie) van de afgelopen drie jaar	7%	40%	31%	7%	1%	8%	7%	**100%**
Algemeen oordeel over de rekenkamer (commissie)	9%	62%	21%	3%	0%	3%	3%	**100%**

In bijna driekwart van de gemeenten is de raad in het algemeen tevreden tot erg tevreden over de rekenkamer(commissie). Het meest tevreden zijn de raadsleden over het organisatiemodel. Maar ook over de werkwijze, onderwerpkeuze en kwaliteit van de eindproducten is ruim 70% van de gemeenten tevreden tot erg tevreden. De raad is minder tevreden over de onderwerpen: doorwerking van de uitkomsten, implementatie van de aanbevelingen en versterking van de rol van de raad. Bij deze onderwerpen is 30% tot 40% enigszins tevreden.

Het oordeel van het college over de rekenkamer(commissie) is, in de ogen van de griffier, minder positief dan het oordeel van de raad. Het oordeel van het college is in de enquête op minder onderdelen bevraagd dan bij de raad, omdat het college op een aantal onderwerpen geen zeggenschap heeft. In de onderstaande tabel is het oordeel van het college uiteengezet.

Tabel 13: Oordeel van het college over de rekenkamer(commissie) over verschillende onderwerpen volgens de griffier

Onderwerpen	Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet	Het college heeft geen mening hierover	Totaal
De werkwijze van de rekenkamer (commissie) (stijl van opereren, betrokkenheid)	1%	26%	28%	9%	3%	28%	5%	**100%**
De onderwerpkeuze van onderzoeken	0%	20%	33%	10%	1%	30%	6%	**100%**
De kwaliteit van de eindproducten	1%	26%	30%	11%	1%	26%	5%	**100%**
De doorwerking van de uitkomsten uit de eindproducten van de rekenkamer (commissie)	1%	24%	29%	3%	0%	37%	5%	**100%**
De implementatie van de aanbevelingen uit de eindproducten van de rekenkamer (commissie)	1%	28%	27%	3%	1%	36%	5%	**100%**
De versterking van de rol van de raad, door het werk van de rekenkamer (commissie) van de afgelopen drie jaar	1%	19%	24%	6%	0%	39%	11%	**100%**
Algemeen oordeel over de rekenkamer (commissie)	1%	24%	31%	10%	1%	29%	5%	**100%**

Over alle onderwerpen is maximaal een kwart van de colleges tevreden tot erg tevreden. Gemiddeld is ongeveer 30% van de colleges enigszins tevreden over alle bovenstaande onderwerpen. Waarbij opgemerkt moet worden dat 30% tot 40% van de griffiers heeft aangegeven, het oordeel van het college op een onderwerp niet te weten. Relatief het meest tevreden zijn de colleges over de implementatie van de uitkomsten van de onderzoeken van de rekenkamer(commissie). Zij hebben hier overigens zelf een duidelijke verantwoordelijkheid voor. Zoals hierboven is geconstateerd, kijkt

de raad hier anders naar. De colleges zijn relatief het minst tevreden over de werkwijze, onderwerpkeuze en kwaliteit van de eindproducten van de rekenkamer(commissie).

Als laatste hebben we de griffier naar zijn oordeel gevraagd over de rekenkamer(commissie) op verschillende onderwerpen. Hieronder staat de tabel met het oordeel van de griffier over de rekenkamercommissie in zijn gemeente.

Tabel 14: Oordeel van de griffier over de rekenkamer(commissie) over verschillende onderwerpen

Onderwerpen	Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet/geen mening als griffier	Totaal
Het organisatiemodel van de rekenkamer (commissie)	24%	59%	10%	4%	1%	2%	**100%**
De werkwijze van de rekenkamer (commissie) (stijl van opereren, betrokkenheid)	15%	56%	18%	7%	1%	3%	**100%**
De onderwerpkeuze van onderzoeken	9%	65%	18%	4%	0%	4%	**100%**
De kwaliteit van de eindproducten	11%	59%	19%	4%	0%	6%	**100%**
De doorwerking van de uitkomsten uit de eindproducten van de rekenkamer (commissie)	2%	38%	40%	11%	3%	7%	**100%**
De implementatie van de aanbevelingen uit de eindproducten van de rekenkamer (commissie)	2%	36%	40%	13%	3%	7%	**100%**
De prijs kwaliteit verhouding van de rekenkamer (commissie)	14%	55%	19%	5%	0%	8%	**100%**
De versterking van de rol van de raad, door het werk van de rekenkamer (commissie) van de afgelopen drie jaar	8%	47%	26%	13%	2%	5%	**100%**

Het merendeel van de griffiers is over de meeste onderwerpen tevreden tot erg tevreden. Het oordeel van de griffier over de onderwerpen doorwerking van de uitkomsten en implementatie van de aanbevelingen is minder positief dan bij de andere onderwerpen. Daarbij valt op dat het oordeel van de griffier vergelijkbaar is met het oordeel van de raad, waarbij de griffier op sommige onderwerpen zelfs meer tevreden is dan de raad. Over de prijs/kwaliteit verhouding en de versterking van de rol van de raad door de rekenkamer(commissie), is het oordeel van de griffier positiever dan het oordeel van de raad. De griffier is in zijn oordeel vergelijkbaar met de raad over de onderwerpen doorwerking van de uitkomsten en implementatie van de aanbevelingen. Hierbij is 40% tevreden tot erg tevreden is en 40% enigszins tevreden.

Vervolgens is onderzocht of er een verschil is in het oordeel van de raad of het college over de rekenkamer(commissie), wanneer de gemeente een gezamenlijke of een zelfstandige rekenkamer(commissie) heeft. Uit tabel 15 blijkt dat er weinig verschil is in het algemene oordeel van de raad over een gezamenlijke rekenkamer(commissie) of een zelfstandige rekenkamer(commissie).

Tabel 15: Algemeen oordeel raad en college over een gezamenlijke of zelfstandige rekenkamer(commissie) volgens de griffier

Oordeel gezamenlijke rekenkamer(commissie)		Raad	College
Algemeen oordeel	Tevreden tot erg tevreden	67%	24%
	Enigszins tevreden	27%	26%
	Ontevreden/ helemaal niet tevreden	2%	11%
	Weet ik niet/ geen oordeel	4%	39%
	Totaal	**100%**	**100%**
Oordeel zelfstandige rekenkamer(commissie)		**Raad**	**College**
Algemeen oordeel	Tevreden tot erg tevreden	74%	25%
	Enigszins tevreden	16%	35%
	Ontevreden/ helemaal niet tevreden	3%	10%
	Weet ik niet/ geen oordeel	7%	30%
	Totaal	**100%**	**100%**

Uit de tabel blijkt dat 67% van de gemeenteraden van gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) in het algemeen tevreden tot erg tevreden zijn, ten opzichte van 73% van gemeenteraden van gemeenten met een zelfstandige rekenkamer(commissie). Bij de verschillende onderzochte onderwerpen zijn er enkele verschillen. Op het gebied van onderwerpkeuze en de kwaliteit van de onderzoeken is de raad van een gemeente met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) iets minder tevreden dan de raad van een gemeente met een zelfstandige rekenkamer(commissie). Dit geldt ook voor de doorwerking van de uitkomsten.

Wat betreft de andere onderzochte onderwerpen (werkwijze, implementatie, versterking rol van de raad) zijn er geen verschillen geconstateerd. Ook over het organisatiemodel van de rekenkamer(commissie) is de raad vergelijkbaar tevreden tot erg tevreden bij een gezamenlijke of een zelfstandige rekenkamer(commissie) (89% ten opzichte van 88%).

Het algemene oordeel van het college over de rekenkamer(commissie) is bij een gezamenlijke of zelfstandige rekenkamer(commissie) weinig verschillend. Het college is wel in het algemeen kritischer over de rekenkamer(commissie), maar dat hadden wij al eerder geconstateerd.

Wij hebben ook geanalyseerd of de griffier een verschillend algemeen oordeel heeft over de rekenkamer(commissie) bij een gezamenlijke of zelfstandige rekenkamer(commissie). Dit is niet het geval. Bij de griffier is er geen verschil in het oordeel bij de andere onderzochte onderwerpen tussen een gezamenlijke of zelfstandige rekenkamer(commissie).

Gemeentegrootte en oordeel over gezamenlijke of zelfstandige rekenkamercommissie(s)

Wij hebben tevens onderzocht of het oordeel van de raad en het college over een gezamenlijke rekenkamer(commissie) dan wel een zelfstandige rekenkamer(commissie) afhangt van de gemeentegrootte. De grote gemeenten (>100.000 inwoners) hebben we in deze analyse niet meegenomen, omdat maar twee grote gemeenten een gezamenlijke rekenkamer(commissie) hebben.

Er zijn geen grote verschillen in het oordeel van de raad tussen kleine en middelgrote gemeenten. De raden van middelgrote gemeenten zijn iets meer tevreden (71% tevreden tot erg tevreden), dan de raden van kleine gemeenten (60%) over de gezamenlijke rekenkamer(commissie). Bij beiden is minder dan 3% ontevreden. Als je kijkt naar het oordeel van de raad over een zelfstandige rekenkamer(commissie), zie je hetzelfde verschil tussen het oordeel van de raad van een middelgrote of kleine gemeente als hierboven geschetst voor de gezamenlijke rekenkamer(commissie). Er is dus geen verschil gemeten in het oordeel van raden van kleine en middelgrote gemeenten voor een gezamenlijke of een zelfstandige rekenkamer(commissie). Ook bij het oordeel van het college van een kleine of middelgrote gemeente zijn geen grote verschillen geconstateerd tussen de gezamenlijke rekenkamer(commissie) en de zelfstandige rekenkamer(commissie).

Oordeel raad en college over rekenkamer(commissie)s die samenwerken bij onderzoeken

We hebben geanalyseerd of de raad en het college van gemeenten met rekenkamer(commissie)s die samenwerken bij onderzoeken, de kwaliteit van de rekenkamer(commissie) anders beoordelen dan van gemeenten met rekenkamer(commissie)s die niet samenwerken bij onderzoeken. In de tabellen 16 en 17 worden de resultaten gepresenteerd.

Tabel 16: Oordeel raad van samenwerkende en niet-samenwerkende rekenkamer(commissie) over de versterking van de rol van de raad volgens de griffier

	Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet	De raad heeft geen mening hierover
Gemeenten met samenwerkende rekenkamer (commissie) [7]							
N=158	5%	38%	34%	6%	1%	8%	9%
Gemeenten met niet-samenwerkende rekenkamer (commissie) [8]							
N=109	9%	43%	26%	8%	1%	8%	5%

Tabel 17: Oordeel college van samenwerkende en niet-samenwerkende rekenkamer(commissie)s over de versterking van de rol van de raad volgens de griffier

	Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet	Het college heeft geen mening hierover
Gemeenten met samenwerkende rekenkamer (commissie)							
N=158	1%	16%	25%	6%	1%	38%	13%
Gemeenten met niet-samenwerkende rekenkamer (commissie)							
N=109	0%	23%	23%	5%	0%	41%	8%

[7] Groep gemeenten met samenwerkende rekenkamer(commissie)s: dit zijn gezamenlijke rekenkamer(commissie)s en zelfstandige rekenkamer(commissie)s die met minimaal één andere rekenkamer(commissie) samen (incidenteel) onderzoek hebben uitgevoerd in de afgelopen drie jaar.

[8] Groep gemeenten met niet samenwerkende rekenkamer(commissie)s: dit zijn gezamenlijke rekenkamer(commissie)s en zelfstandige rekenkamer(commissie)s die in de afgelopen drie jaar geen enkel onderzoek hebben uitgevoerd met een andere rekenkamer(commissie).

In tabel 16 is te zien dat iets meer dan de helft van raden van gemeenten met een bij onderzoeken niet-samenwerkende rekenkamer(commissie), tevreden tot erg tevreden is over de versterking van de rol van de raad door het werk van de rekenkamer(commissie). Bij de raden van gemeenten met samenwerkende rekenkamer(commissie)s bij onderzoeken is dit iets minder dan de helft (43%). Over de andere onderzochte onderwerpen, zoals de doorwerking van de uitkomsten en de implementatie van de aanbevelingen, is er nauwelijks een verschil tussen het oordeel van de raad van een gemeente met een samenwerkende rekenkamer(commissie) of een gemeente met een niet-samenwerkende rekenkamer(commissie).

Uit tabel 17 blijkt dat er ook een klein verschil is in het oordeel van het college tussen bij onderzoeken samenwerkende en niet-samenwerkende rekenkamer(commissie)s, over de versterking van de rol van de raad door het werk van de rekenkamer(commissie). Het college van gemeenten met een rekenkamer(commissie) die bij onderzoeken niet samenwerkt, is iets meer tevreden. Over de andere onderzochte onderwerpen is er nauwelijks een verschil tussen het oordeel van het college van een gemeente met een samenwerkende rekenkamer(commissie) of een gemeente met een niet-samenwerkende rekenkamer(commissie).

Uit beide tabellen blijkt dat de raad en het college van een gemeente met een bij onderzoeken samenwerkende rekenkamer(commissie) iets minder tevreden zijn, dan een raad en het college van een gemeente met een bij onderzoeken niet samenwerkende rekenkamer(commissie) over de versterking van de rol van de raad.

3. Omvang budget en besteding middelen van rekenkamer(commissie)s

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvragen met betrekking tot de ontwikkeling van het budget van de rekenkamer(commissie) sinds 2011. Daarnaast gaan we in op de bezuinigingen op het budget van de rekenkamer(commissie) en het effect hiervan. Als laatste analyseren wij de inhoud van onderzoeksonderwerpen van de rekenkamer(commissie)s en de uitgaven aan onderzoek.

3.2 Budgetten en uitgaven van rekenkamer(commissie)s

In het onderzoek is gevraagd naar de omvang van het jaarlijkse budget van de rekenkamer(commissie) vanaf 2011 tot 2015. In de onderstaande tabel zijn de resultaten opgenomen. Deze cijfers zijn ingevuld door de griffier, regelmatig met input van een collega in de gemeente.

Tabel 18: Ontwikkeling van budget en uitgaven van de rekenkamer(commissie)s vanaf 2011

Budget		2011	2012	2013	2014	2015
Jaarlijks[9] budget	Totaal[10]	€ 10.931.281	€ 10.738.866	€ 10.184.523	€ 10.213.079	€ 9.542.380
	Gemiddeld	€ 44.800	€ 43.654	€ 41.740	€ 41.517	€ 38.170
	Modus[11]	20.000-25.000	20.000-25.000	20.000-25.000	25.000-30.000	25.000-30.000
	N	244	246	244	246	250
Uitgaven	Totaal	€ 7.373.817	€ 7.154.248	€ 7.308.514	€ 5.877.576	
	Gemiddeld	€ 37.054	€ 35.951	€ 37.868	€ 32.118	
	Modus	15.000-20.000	20.000-25.000	15.000-20.000	15.000-20.000	
	N	199	199	193	183	

Uit bovenstaande tabel blijkt dat het gemiddelde budget per gemeente voor de rekenkamer(commissie)s sinds 2011 is gedaald. Het gemiddelde budget per gemeente is met 15% afgenomen van ruim € 44.000 in 2011 naar ruim € 38.000 in 2015. De meeste budgetten die zijn opgegeven (modus), liggen tussen de € 20.000 - € 25.000 per rekenkamer(commissie) in 2011 tot en met 2013. In 2014 en 2015 ligt de modus hoger, namelijk tussen de € 25.000 en € 30.000.

[9] Jaarlijks budget: structurele financiering voor de rekenkamer(commissie).

[10] Totaal: is het totaal van de opgegeven budgetten door de responderende gemeenten.

[11] Modus: waarneming die het meeste voorkomt in de data in een reeks.

In het StiBaBo onderzoek[12] was het totale budget van alle rekenkamer(commissie)s in Nederland € 18 miljoen. Dit totale budget wijkt erg af van het totale budget zoals gepresenteerd in tabel 18. Dit verschil kan deels verklaard worden door de respons van beide onderzoeken. Aan het StiBaBo onderzoek hebben alle toenmalige gemeenten meegedaan (2012, N=415)[13]. In ons onderzoek heeft rond de 65% van de gemeenten het jaarlijks budget voor de jaren 2011 tot en met 2015 opgegeven. Het gemiddelde jaarbudget van de rekenkamer(commissie) uit ons onderzoek geëxtrapoleerd naar 393 gemeenten komt uit op een totaal budget van € 15 miljoen. Het verschil tussen het totale budget van € 18 miljoen in 2012 en € 15 miljoen in 2015 is waarschijnlijk te verklaren vanwege bezuinigingen.

Ook de uitgaven van de rekenkamer(commissie) zijn sinds 2011 afgenomen. Vooral de daling van de gemiddelde uitgaven per rekenkamer(commissie) tussen 2013 en 2014 valt op. 182 gemeenten hebben voor 2014 het budget en de uitgaven van de rekenkamer(commissie) opgegeven. Het budget en de uitgaven van deze gemeenten zijn voor 2014 een-op-een geanalyseerd om de (onder)uitputting of overschrijding van het budget te bepalen. Na analyse is vastgesteld dat bij bijna 70% van de gemeenten het budget van de rekenkamer(commissie) niet volledig wordt uitgeput. Gemiddeld genomen is de onderuitputting van het budget bijna € 14.000,- op jaarbasis. Bij bijna 20% van de gemeenten is het jaarlijkse budget van de rekenkamer(commissie) in zijn geheel uitgegeven. Bij ruim 10% van de gemeenten heeft de rekenkamer(commissie) in 2014 meer uitgegeven dan het budget voor dat jaar. Gemiddeld is het budget in 2014 met iets meer dan € 3.500,- overschreden.

Nadere analyse budgetten van rekenkamer(commissie)s

Er is een grote spreiding in de jaarlijkse budgetten van rekenkamer(commissie)s. Wij hebben een analyse gemaakt van de spreiding van deze jaarlijkse budgetten in 2015. We hebben de gemeenten die geen budget hebben ingevuld in 2015, niet meegenomen in de analyse voor de spreiding[14].

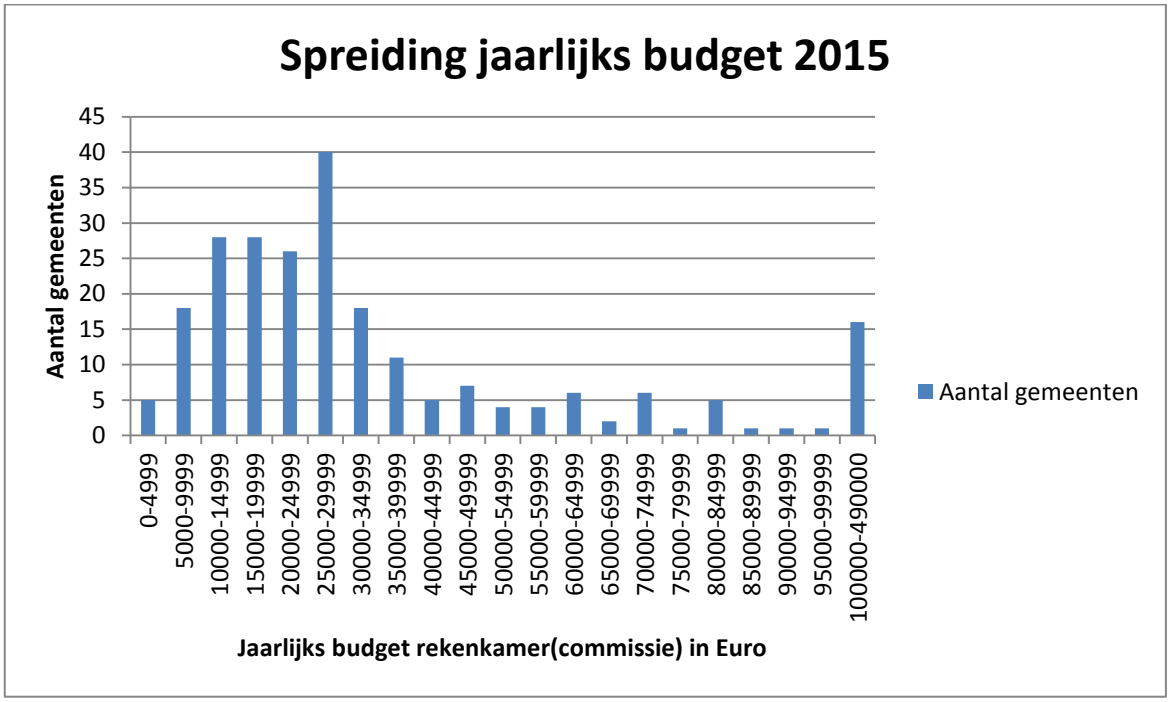
Daarnaast hebben we omwille van de leesbaarheid van de onderstaande grafiek, de gemeenten met een jaarlijks rekenkamer(commissie) budget boven de € 100.000,- (N=16 oplopend tot maximaal € 490.000,-) samengenomen in één klasse op de horizontale as. Bij twee derde van deze zestien gemeenten is het budget voor de rekenkamer(commissie) in 2015 tussen de € 100.000,- en € 200,000,-. In grafiek 1 is de spreiding van het jaarlijkse budget van de rekenkamer(commissie)s van 233 gemeenten weergegeven.

[12] StiBaBo De staat van de rekenkamer (2013).

[13] Inclusief enkele gemeenten met grote jaarlijkse budgetten voor de rekenkamer(commissie).

[14] Het was bij de enquête niet verplicht het budget in te vullen. Zes gemeenten hebben aangegeven geen budget toe gekend te hebben sinds 2011.

Grafiek 1: Spreiding jaarlijks budget rekenkamer(commissie)

In de grafiek is te zien dat rekenkamer(commissie)s veelal een jaarlijks budget hebben tussen de € 10.000,- en de € 30.000,-.

We hebben daarnaast het gemiddelde jaarlijkse budget van gemeenten voor de rekenkamer(commissie) afgezet tegen de totale begroting van gemeenten. Zodoende kan worden vastgesteld welk percentage van de gemeentebegroting gemiddeld wordt vrijgemaakt voor de rekenkamer(commissie). In de onderstaande tabel staat dit overzicht opgenomen.

Tabel 19: Ontwikkeling gemiddelde gemeentebegroting en het percentage van de gemeentebegroting vrijgemaakt voor de rekenkamer(commissie)

	N	Gemiddelde gemeentebegroting (x 1000)	Percentage jaarbudget rekenkamer(commissie) van de gemeente begroting
2011	188	€ 54.371	0,11%
2012	188	€ 52.879	0,11%
2013	191	€ 51.916	0,10%
2014	198	€ 51.196	0,10%
2015	187	€ 63.421	0,08%

Het aandeel van het budget van de rekenkamer(commissie) van de gemeentebegroting is tot en met vorig jaar stabiel geweest en lijkt gelijk op te gaan met de bezuinigingen bij de gemeenten. De recente groei van de gemeentelijke begrotingen is waarschijnlijk een gevolg van de doorgevoerde decentralisaties. Mede hierdoor daalt het aandeel van het gemiddelde jaarbudget van de rekenkamer(commissie) van de totale gemeentebegroting.

We hebben ook het gemiddelde budget van de rekenkamer(commissie) per inwoner per gemeente berekend over 2015 en uitgesplitst naar de gemeentegrootte. In onderstaande tabel worden de resultaten gepresenteerd.

Tabel 20: Gemiddeld budget per inwoner dat wordt vrijgemaakt voor de rekenkamer(commissie) gerelateerd aan de gemeentegrootte

Gemeentegrootte	2015
Kleine gemeente	€ 1,13
Middelgrote gemeente	€ 0,92
Grote gemeente	€ 0,97
Gemiddeld	€ 0,98

Het gemiddelde budget per inwoner dat wordt vrijgemaakt voor de rekenkamer(commissie) ligt op € 0,98 per inwoner. In het StiBaBo onderzoek[15] was dat gemiddeld € 1,08 per inwoner in 2012. In 2015 wordt in kleine gemeenten gemiddeld het meeste budget per inwoner vrijgemaakt voor de rekenkamer(commissie), in middelgrote gemeenten het minst.

Vervolgens is geanalyseerd of er per gemeente een verschil is tussen het jaarlijkse budget van een gezamenlijke rekenkamer(commissie) en een zelfstandige rekenkamer(commissie).

Tabel 21: Verschil jaarbudget per gemeente van een gezamenlijke of zelfstandige rekenkamer(commissie) in 2015

	Gezamenlijke rekenkamer (commissie)	Zelfstandige rekenkamer (commissie)
Gemiddeld	€ 32.320	€ 49.020
Mediaan	€ 22.000	€ 28.000
N	94	143

Bij gezamenlijke rekenkamer(commissie)s werken veelal twee of drie gemeenten samen. Uit de bovenstaande tabel blijkt dat een individuele gemeente aan een gezamenlijke rekenkamer(commissie) gemiddeld minder budget per jaar beschikbaar stelt, dan aan een zelfstandige rekenkamer(commissie).

[15] StiBaBo De staat van de rekenkamer (2013).

Dit verschil wordt onder meer verklaard vanwege het feit dat grotere gemeenten in het algemeen een zelfstandige rekenkamercommissie hebben en doorgaans ook een hoger jaarlijks budget voor de rekenkamer(commissie). Doordat meerdere gemeenten aan een gezamenlijke rekenkamer(commissie) budget beschikbaar stellen, ligt het jaarlijkse totale budget per rekenkamer(commissie) hoger dan de bedragen uit tabel 21.

Incidenteel budget van rekenkamer(commissie)s

Bij sommige gemeenten wordt de rekenkamer(commissie) (ook) op incidentele wijze (dat wil zeggen niet structureel maar ad hoc) gefinancierd. Over het incidenteel budget hebben we de onderstaande gegevens ontvangen.

Tabel 22: Ontwikkeling incidenteel budget van de rekenkamer(commissie) vanaf 2011

Budget		2011	2012	2013	2014	2015
Incidenteel budget	Totaal	€ 344.130	€ 318.313	€ 241.209	€ 224.555	€ 218.437
	Gemiddeld	€ 22.942	€ 19.895	€ 12.695	€ 11.819	€ 16.803
	N	**15**	**16**	**19**	**19**	**13**

In totaal hebben per jaar vijftien tot maximaal negentien responderende gemeenten aangegeven dat er incidenteel budget wordt toegekend aan de rekenkamer(commissie). Dit komt dus weinig voor. Van de gemeenten die incidenteel budget beschikbaar hebben gesteld, heeft het grootste gedeelte daarnaast aangegeven dat er een jaarlijks budget voor de rekenkamer(commissie) is. Wanneer de griffier heeft aangegeven dat er incidenteel budget beschikbaar is gesteld, dan zijn de bedragen beperkt en liggen deze lager dan het structurele budget.

3.3 Bezuinigingen op rekenkamer(commissie)s

Voor dit onderzoek is ingezoomd op de ontwikkeling van het budget sinds 2011. Wij hebben de griffiers gevraagd of het budget sinds 2011 is veranderd. In de onderstaande tabel zijn de resultaten weergegeven.

Tabel 23: Ontwikkeling budget rekenkamercommissie(s) sinds 2011

		Totaal
Budget is gelijk gebleven of verhoogd met de inflatie	N	134
	%	52%
Budget is gedaald	N	108
	%	42%
Budget is gestegen	N	10
	%	4%
Vanaf 2011 is er geen jaarlijks budget toegekend	N	7
	%	3%
Totaal		**259**

Wat betreft de ontwikkeling van het budget sinds 2011, geeft een meerderheid van de griffiers (52%) aan dat het budget gelijk is gebleven en in tien gemeenten is het budget gestegen. Deze stijging varieert van enkele procenten tot bij twee gemeenten meer dan een verdubbeling. Over de argumenten van gemeenten die het jaarlijkse budget van de rekenkamer(commissie) hebben verhoogd is geen eenduidig beeld te geven, mede gezien het geringe aantal gemeenten. Zeven griffiers hebben bij deze vraag aangegeven dat er vanaf 2011 geen jaarlijks budget is toegekend. Dit betreffen niet gemeenten met een inactieve/slapende of geen rekenkamer(commissie), omdat gemeenten met een inactieve/slapende of geen rekenkamer(commissie) deze vraag in de enquête niet hebben gekregen. Deze zeven gemeenten hebben, volgens de griffier, een rekenkamer(commissie) met verschillende organisatiemodellen, waaronder een rekenkamer(commissie) met alleen externe leden (N=3) en het presidiummodel (N=2).

Bij 42% van de gemeenten is sprake van een daling van het budget van de rekenkamer(commissie). De relatieve daling kan flink oplopen. Bij bijna een derde van de gemeenten met een dalend budget van de rekenkamer(commissie), is het budget voor de rekenkamer(commissie)sinds 2011 met meer dan 50% verlaagd.

We hebben ook gekeken of de ontwikkeling van het budget en het oordeel van de raad over de rekenkamer(commissie) met elkaar samenhangen.

Tabel 24: Algemeen oordeel van de raad over de rekenkamer(commissie), volgens de griffier, afgezet tegen de ontwikkeling van het budget van de rekenkamer(commissie) vanaf 2011

		Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet	De raad heeft geen mening hierover	Totaal
Budget is gelijk gebleven of verhoogd met de inflatie	#	17	87	21	5	0	3	1	134
	%	13%	65%	16%	4%	0%	2%	1%	100%
Budget is gedaald	#	6	62	29	2	0	4	5	108
	%	6%	57%	27%	2%	0%	4%	5%	100%
Budget is gestegen	#	2	6	2	0	0	0	0	10
	%	20%	60%	20%	0%	0%	0%	0%	100%
Vanaf 2011 is er geen jaarlijks budget toegekend	#	0	3	1	0	0	2	1	7
	%	0%	43%	14%	0%	0%	29%	14%	100%

Bij gelijkblijvende budgetten is bij 78% van de gemeenten de raad tevreden tot erg tevreden, ten opzichte van 63% van de gemeenten met dalende budgetten van de rekenkamer(commissie). Het is lastig om de cijfers van de gemeenten te analyseren waarbij het budget gestegen is, omdat deze aantallen erg klein zijn. Het lijkt er op dat het budget van de rekenkamer(commissie) meer onder druk staat in gemeenten waar raadsleden minder tevreden zijn. Ook is te zien dat de raad van rekenkamer(commissie)s waarvan het budget is gestegen, een positief oordeel hebben.

In dit onderzoek is ook geanalyseerd of er een relatie is tussen de ontwikkeling van het jaarlijkse budget van de rekenkamer(commissie) en de gemeentegrootte.

Tabel 25: Relatie ontwikkeling budget vanaf 2011 ten opzichte van gemeentegrootte

	Kleine gemeente	Middelgrote gemeente	Grote gemeente
Budget is gelijk gebleven of verhoogd met de inflatie vanaf 2011	43%	53%	69%
Budget is gedaald	49%	41%	27%
Budget is gestegen	4%	4%	4%
Vanaf 2011 is er geen jaarlijks budget toegekend	4%	3%	0%
Totaal	**100%**	**100%**	**100%**

Uit deze tabel blijkt dat naarmate een gemeente groter is, het jaarlijkse budget van de rekenkamer(commissie) vaker gelijk blijft. Bij de kleine gemeenten is relatief het meeste sprake van gemeenten met een dalend budget voor de rekenkamer(commissie).

Aan de gemeenten die het budget van de rekenkamer(commissie) hebben verlaagd, hebben we gevraagd welke argumenten zijn gehanteerd. In de volgende tabel staan de gegeven antwoorden.

Tabel 26: Argumenten voor het verlagen van budgetten (meerdere antwoorden waren mogelijk)

Argumenten voor het verlagen van budgetten	N	%
Algemene bezuinigingen in de gemeente	99	79%
Er bleef elk jaar geld over	40	32%
Bezuinigingen op raadskosten	35	28%
Veranderen organisatiemodel rekenkamer(commissie)	26	21%
Niet tevreden over de opbrengsten van de rekenkamer(commissie)	16	13%
Bezuinigingen op bestuurskosten in de gemeente	15	12%
Uitkomsten van onderzoek(en) van de rekenkamer(commissie) zijn niet goed gevallen	6	5%
Geen of te weinig betrokkenheid van de rekenkamer(commissie) bij de gemeente	6	5%
Stopzetten van de rekenkamer(commissie)	6	5%
Er is (en wordt) niet bezuinigd op de rekenkamer(commissie)	5	4%
Geen of te weinig gevoel voor bestuurlijke en/of politieke verhoudingen	4	3%
Anders, namelijk:	11	8%
Totaal N =	**126**	

Hieruit blijkt dat de bezuinigingen bij de gemeente het meest wordt genoemd als argument (79%). Bijna een derde van de gemeenten met een dalend budget voor rekenkamer(commissie), geeft aan dat dit mede een gevolg is van het feit dat er jaarlijks geld overbleef. Deze twee argumenten zijn ook vaak samen genoemd door gemeenten. Bij ongeveer 20% van de gemeenten met een dalend budget, leidt een verandering van het organisatiemodel tot bezuinigingen op het budget van de rekenkamer(commissie). Bij circa 20% van de gemeenten met een dalend budget, wordt aangegeven dat de bezuinigingen mede het gevolg zijn van ontevredenheid over de rekenkamer(commissie) als zodanig, dan wel ontevredenheid over de uitkomsten van een specifiek onderzoek.

Aan de griffiers hebben wij gevraagd of de rekenkamer(commissie) voldoende budget ontvangt om haar taak op een goede wijze uit te voeren. De resultaten zijn uiteengezet in tabel 27.

Tabel 27: Oordeel over stelling: de rekenkamer(commissie) ontvangt voldoende budget om haar taak op een goede wijze uit te voeren

Oordeel	%
Zeer mee eens	13%
Mee eens	57%
Neutraal	19%
Mee oneens	8%
Zeer mee oneens	2%
Weet ik niet	1%
Totaal	**100%**

In de bovenstaande tabel komt naar voren dat 70% van de griffiers aangeeft dat de rekenkamer(commissie) haar taak op een goede wijze kan uitvoeren met het huidige budget. Iets minder dan twintig procent van de griffiers heeft hierin een neutrale positie. 10% van de griffiers is van mening dat de rekenkamer(commissie) onvoldoende budget ontvangt.

3.4 Uitvoeren onderzoek door rekenkamer(commissie)s

Enkele vragen in de enquête gingen over de onderzoekspraktijk van de rekenkamer(commissies). Ten eerste is gevraagd naar de wijze van het uitvoeren van onderzoek door de rekenkamer(commissie). In de onderstaande tabel staan de resultaten weergegeven.

Tabel 28: Uitvoeren wijze van onderzoek

	N	%
Onderzoek wordt altijd uitbesteed	86	32%
Onderzoek wordt deels uitbesteed en deels in eigen beheer uitgevoerd	117	45%
Onderzoek wordt altijd in eigen beheer uitgevoerd	49	19%
De rekenkamer heeft de afgelopen drie jaar geen onderzoeken uitgevoerd	11	4%
Totaal	**263**	**100%**

Bijna de helft van de gemeenten geeft aan dat de onderzoeken van de rekenkamer(commissie) deels worden uitbesteed en deels in eigen beheer worden uitgevoerd. Bij bijna een derde van de gemeenten worden onderzoeken altijd uitbesteed. Een duidelijke minderheid van de gemeenten (19%) geeft aan dat de onderzoeken altijd in eigen beheer worden uitgevoerd. Aan de gemeenten die hebben aangegeven dat onderzoek (deels) in eigen beheer wordt uitgevoerd, is gevraagd op welke manier onderzoek in eigen beheer wordt uitgevoerd.

Tabel 29: Wijze waarop onderzoeken (deels) in eigen beheer worden uitgevoerd (meerdere antwoorden mogelijk)

	Deels in eigen beheer	Geheel in eigen beheer
Er zijn eigen onderzoekers in dienst	15%	12%
Leden rekenkamer(commissie) voeren zelf onderzoek uit	76%	80%
Medewerker van de griffie voert (deels) de onderzoeken uit	11%	8%
Anders	19%	12%

In de meeste gevallen zijn het de leden van de rekenkamer(commissie) die zelf de onderzoeken uitvoeren. Een beperkt aantal rekenkamer(commissie)s heeft eigen onderzoekers in dienst (N=23), dan wel voert de medewerker van de griffie de onderzoeken uit (N=17). De helft van de gemeenten die eigen onderzoekers in dienst hebben, hebben 2 fte onderzoekers of minder in dienst. Het aantal onderzoekers in dienst is bijna altijd minder dan negen fte (bij 92% van de rekenkamer(commissie)s met eigen onderzoekers in dienst).

We hebben ook geanalyseerd of er een verschil is tussen een gezamenlijke en zelfstandige rekenkamer(commissie) in de wijze van uitvoering van onderzoek.

Tabel 30: Wijze waarop onderzoek wordt uitgevoerd, uitgesplitst naar zelfstandige en gezamenlijke rekenkamer(commissie)s

	Zelfstandig	Gezamenlijk
Onderzoek wordt altijd uitbesteed	36%	30%
Onderzoek wordt deels uitbesteed/deels in eigen beheer uitgevoerd	44%	45%
Onderzoek wordt altijd in eigen beheer uitgevoerd	16%	23%
De afgelopen drie jaar geen onderzoeken uitgevoerd	4%	2%
Totaal	**100%**	**100%**

Hieruit komt naar voren dat er geen grote verschillen zijn tussen een gezamenlijke of een zelfstandige rekenkamer(commissie) in de keuze voor uitbesteding, dan wel het zelf uitvoeren van onderzoek of een combinatie hiervan. Gezamenlijke rekenkamer(commissie)s kiezen iets minder vaak voor het volledig uitbesteden van onderzoek, daarbij voeren ze iets vaker onderzoek volledig in eigen beheer uit.

Kosten onderzoek

In de enquête is gevraagd welk deel van het budget van de rekenkamer(commissie) wordt besteed aan onderzoek, de kernactiviteiten van de rekenkamer(commissie). Twee derde van gemeenten geeft aan dat meer dan 80% van het totale budget, gemiddeld per jaar beschikbaar is voor onderzoek. Aan de andere kant geeft 16% van gemeenten aan dat 50% of minder van het budget wordt besteed aan onderzoek.

Naast het uitvoeren van onderzoek worden bij 80% van de gemeenten ook personele kosten betaald uit het jaarlijkse budget van de rekenkamer(commissie). Dit betreft bijvoorbeeld secretariële kosten, reiskosten of presentiegelden voor rekenkamer(commissie)leden. 15% geeft aan dat personele kosten niet zijn opgenomen in het jaarlijkse budget van de rekenkamer(commissie), deze worden ergens anders opgenomen in de gemeentebegroting.

Onderwerpen van onderzoek

Sinds 2011 hebben de rekenkamer(commissie)s een divers aantal onderwerpen onderzocht. In de enquête konden griffiers meerdere onderwerpen aanvinken die vanaf 2011 zelfstandig dan wel samen zijn onderzocht. De onderstaande tabellen geven een overzicht van de top vijf van de onderzochte thema's, uitgevoerd voor de eigen gemeente of uitgevoerd samen met andere rekenkamer(commissie)s voor meerdere gemeenten.

Tabel 31: Top 5 van onderzoeken uitgevoerd voor de eigen gemeente (meerdere antwoorden mogelijk) N=248

Onderwerpen onderzoek	Eigen gemeente	
Zorg en welzijn	112	45%
Ruimtelijke ordening en wijken	108	44%
Verbonden partijen	89	36%
Sociale zekerheid	59	24%
De (drie) decentralisaties	56	23%

Tabel 32: Top 5 van onderzoeken uitgevoerd samen met andere rekenkamer(commissie)s (meerdere antwoorden mogelijk) N=138

Onderwerpen onderzoek	Samen met andere rekenkamer(commissie)s	
Verbonden partijen	45	33%
Zorg en welzijn	40	29%
De (drie) decentralisaties	31	22%
Sociale zekerheid	24	17%
Ruimtelijke ordening en wijken	13	9%

Bij onderzoeken voor de eigen gemeente is het thema zorg en welzijn met meer dan honderd onderzoeken (N=248 gemeenten) relatief het meest uitgevoerd, direct gevolgd door het thema ruimtelijke ordening en wijken. Bij de onderzoeken die samen met andere rekenkamer(commissie)s zijn uitgevoerd (N=138) is onderzoek naar verbonden partijen relatief het meest genoemd. Ook bij de onderzoeken die samen zijn uitgevoerd krijgt zorg en welzijn veel aandacht. Hoewel de volgorde in de top vijf van de meest onderzochte onderwerpen anders is, verschillen de thema's bij onderzoeken die samen zijn uitgevoerd niet veel van onderzoeken uitgevoerd voor de eigen gemeente.

4. Conclusies

Berenschot heeft onderzoek gedaan onder griffiers van gemeenten naar budgetten en samenwerking van gemeentelijke rekenkamers en rekenkamercommissies. De centrale vraagstelling van het onderzoek luidde als volgt:

Zijn rekenkamer(commissie)s van gemeenten qua organisatie en budgetten voldoende toegerust om de raad in hun controlerende (en kaderstellende) rol bij te staan en deze te versterken?

De centrale onderzoeksvraag is nader uitgewerkt in negentien deelvragen die deels over de organisatie en werkwijze gaan en deels over de omvang en besteding van de middelen.

De respons op de enquête is 76%. De onderzoeksresultaten zijn representatief. In de onderstaande conclusie geven we antwoord op de deelvragen, die we voor de duidelijkheid schuin gearceerd hebben opgenomen. Vervolgens geven we in de hoofdconclusie antwoord op de bovenstaande centrale onderzoeksvraag.

Wat betreft de organisatie en werkwijze luiden de conclusies als volgt:

1. *Welke organisatiemodellen voor rekenkamer(commissie)s hanteren gemeenten? Geef ook eventuele veranderingen daarin sinds 2011 weer.*

   Uit het onderzoek komt naar voren dat iets minder dan de helft van de gemeenten een rekenkamercommissie heeft met alleen externe leden. Ruim een kwart van de gemeenten heeft een gemengde rekenkamercommissie, waarin zowel raadsleden als externe leden zitting hebben. Het collegemodel, directeursmodel en het model waarin alleen raadsleden zitting hebben in de rekenkamer(commissie) komen maar beperkt voor (van 4% tot 7%). 8% van de gemeenten heeft een inactieve/slapende of geen rekenkamer(commissie) (N=24). Dit komt verreweg het meest voor bij gemeenten met minder dan 20.000 inwoners. Bij grote gemeenten (>100.000 inwoners) komt het niet voor dat de rekenkamer(commissie) inactief/slapend is of dat er geen rekenkamer(commissie) is. Bij vergelijking met de resultaten van het StiBaBo onderzoek[16] blijkt er een dynamiek te zitten in gemeenten met een inactieve/slapende rekenkamer (commissie). Een derde van de gemeenten die in 2015 een inactieve, slapende of geen rekenkamercommissie heeft, hadden dit ook in 2012 (N=9). Van de vierendertig gemeenten die in 2012 een inactieve, slapende of geen rekenkamer(commissie) hadden, hebben elf gemeenten in ons onderzoek aangegeven dat de rekenkamer(commissie) nu wel actief is. Twee derde van de gemeenten die in ons onderzoek hebben aangegeven een inactieve, slapende of geen rekenkamer(commissie) te hebben, hadden in 2012 wel een (actieve) rekenkamer(commissie). Voor een deel is deze dynamiek een gevolg van een gemeentelijke herindeling.

[16] StiBaBo De staat van de rekenkamer (2013).

18% van de gemeenten heeft de afgelopen drie jaar het organisatiemodel van de rekenkamer(commissie) veranderd, daarnaast geeft 10% aan dat er concrete plannen zijn tot wijziging van het organisatiemodel in 2015.

De afgelopen jaren is het aandeel rekenkamercommissies met alleen externe leden toegenomen. Er lijkt sprake van een lichte trend in de verandering van een gemengde rekenkamer(commissie) naar rekenkamer(commissie) met alleen externe leden en van rekenkamer(commissie) met alleen externe leden naar het directeursmodel.

2. *Is er een verband tussen het organisatiemodel en omvang van de gemeente?*

   Er is een beperkt verband tussen de omvang van de gemeente en het organisatiemodel. Bij de grote gemeenten komt het collegemodel relatief veel voor. Bij zowel kleine, middelgrote als grote gemeenten komen de organisatiemodellen van de gemengde rekenkamer(commissie) met zowel raadsleden als externe leden en de rekenkamer(commissie) met alleen externe leden het meest voor.

3. *Hoeveel belang wordt er gehecht aan een rekenkamer(commissie) door de raad, het college en de griffier? Zijn er verschillen in het belang dat men hecht aan de rekenkamer(commissie)?*

   Bijna driekwart van de griffiers hecht veel tot erg veel belang aan de rekenkamer(commissie). Volgens de griffier hecht de raad iets minder belang aan de rekenkamer(commissie) ten opzichte van de griffier, maar nog steeds hecht ruim twee derde veel tot erg veel belang aan de rekenkamer(commissie). Het college hecht in de ogen van de griffier relatief het minst belang aan de rekenkamer(commissie). Bijna 20% van de colleges hecht veel tot erg veel belang aan de rekenkamer(commissie).

   De raad van een gemeente met een zelfstandige rekenkamer(commissie) hecht meer belang aan de rekenkamer(commissie), dan een raad van een gemeente met een gezamenlijke rekenkamer(commissie).

   De raad en het college hechten beiden meer belang aan de rekenkamer(commissie) naarmate de gemeentegrootte toeneemt. Het lijkt er daarnaast op dat de raden en de colleges van gemeenten iets meer belang hechten aan een rekenkamer(commissie) bij een organisatiemodel waarbij de raad (gedeeltelijk) is vertegenwoordigd.

4. *Op welke manieren wordt er door rekenkamer(commissie)s samengewerkt?*

   Ruim een derde van de gemeenten heeft een gezamenlijke rekenkamer(commissie), georganiseerd via een personele unie of een gemeenschappelijke regeling. Het merendeel betreft een rekenkamer(commissie) met alleen externe leden. Ruim de helft van de kleine gemeenten heeft een gezamenlijke rekenkamer(commissie), grote gemeenten hebben zelden een gezamenlijke rekenkamer(commissie).

   Rekenkamer(commissie)s werken ook samen in het uitvoeren van onderzoek. Iets meer dan een derde van de rekenkamer(commissie)s heeft de afgelopen drie jaar (incidenteel) samengewerkt met een andere rekenkamer(commissie).

Redenen voor samenwerking in het uitvoeren van onderzoek zijn: kostenbesparing, een efficiënte uitvoering van de onderzoeken en een betere aansluiting op het object van onderzoek, omdat de gemeenten op dat onderwerp ook in de regio samenwerken.

Van de gemeenten die samen onderzoek uitvoeren is 57% van de griffiers tevreden tot erg tevreden over de (incidentele) samenwerking met andere rekenkamer(commissie)s, een kwart van de griffiers is enigszins tevreden en minder dan 4% is ontevreden of helemaal niet tevreden.

5. *Wordt er vaker door rekenkamer(commissie)s samengewerkt dan vroeger?*

   Dit is nauwelijks het geval. Gezamenlijke rekenkamercommissies blijken de afgelopen jaren te komen en te gaan. 20% van de gemeenten die nu geen gemeenschappelijke rekenkamer(commissie) heeft, had er vroeger wel één. Wanneer we vanaf 2011 kijken naar het aantal gemeenten dat gestart is met een gezamenlijke rekenkamer(commissie)s en dat afzetten tegen het aantal gemeenten dat gestopt is met de samenwerking in deze periode, dan is er een effectieve stijging van negen gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie). Ook de samenwerking op het gebied van onderzoek tussen rekenkamer(commissie)s is dynamisch. Ruim een kwart van de gemeenten geeft aan dat de mate van samenwerking door de rekenkamer(commissie) op het gebied van onderzoek is toegenomen in de laatste drie jaar en iets minder dan een kwart geeft aan dat de samenwerking juist is afgenomen. Maar procentueel gezien is het aandeel rekenkamer(commissie)s dat samenwerkt bij het uitvoeren van onderzoek in de tijd bezien stabiel.

6. *Draagt samenwerking tussen rekenkamer(commissie)s bij aan het verstevigen en verbeteren van de controlerende en kaderstellende rol van de raad?*

   Bijna 50% van de raden is tevreden tot erg tevreden over de versterking van de rol van de raad door het werk van de rekenkamer(commissie), daarnaast is 31% enigszins tevreden. Een kwart van de colleges is enigszins tevreden over de versterking van de rol van de raad door het werk van de rekenkamer(commissie), 20% is tevreden tot erg tevreden. Ruim de helft van de griffiers is tevreden tot erg tevreden over de versterking van de rol van de raad door het werk van de rekenkamer(commissie), een kwart is enigszins tevreden.

   Bij de vraag naar een algemeen oordeel over de rekenkamer(commissie) en een oordeel over de versterking van de rol van de raad, blijken de raad en het college van een gemeente met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) iets minder tevreden in vergelijking met de raad en het college van een gemeente met een zelfstandige rekenkamer(commissie). Daarmee is nog niet aangetoond dat samenwerken bijdraagt aan het verstevigen en verbeteren van de controlerende en kaderstellende rol van de raad.

7. *Is er een relatie te leggen tussen bepaalde vormen van samenwerking en de kwaliteit van het onderzoek?*

   Uit ons onderzoek blijkt niet dat volgens de raad samenwerking leidt tot een hogere kwaliteit van het onderzoek. Wat betreft onderwerpkeuze en de kwaliteit van de onderzoeken is de raad van een gemeente met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) iets minder tevreden dan de raad van een gemeente met een zelfstandige rekenkamer(commissie).

Dit geldt ook voor de doorwerking van de uitkomsten. Wat betreft de andere onderzochte onderwerpen (werkwijze, implementatie, versterking rol van de raad) zijn er geen verschillen geconstateerd. Ook over het organisatiemodel van de rekenkamer(commissie) is de raad vergelijkbaar tevreden tot erg tevreden bij een gezamenlijke of een zelfstandige rekenkamer(commissie).

8. *Hoe tevreden zijn gemeenten (onderscheidenlijk raad en college) met gezamenlijke rekenkamer(commissie)s?*

   Over het algemeen zijn raadsleden en griffiers positief over het functioneren van de rekenkamer(commissie). Collegeleden zijn minder tevreden. Hierbij past de kanttekening dat relatief veel griffiers de vraag naar het oordeel van het college niet hebben kunnen beantwoorden. Wel hechten de collegeleden minder belang aan een rekenkamer(commissie) dan de raad en de griffier.

   Het positieve oordeel van de raad en griffier betreft ook de gezamenlijke rekenkamer(commissie). Van de gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer is de raad in overgrote meerderheid (67%) tevreden tot erg tevreden over de rekenkamer(commissie), bijna geen enkele gemeente geeft aan ontevreden te zijn.

9. *Zijn gemeenten (onderscheidenlijk raad en college) met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) meer tevreden over hun rekenkamer(commissie) dan gemeenten met een eigen rekenkamer(commissie)?*

   Dit is niet geconstateerd. Wat betreft het algemene oordeel is een iets hoger percentage van de raden en de colleges van gemeenten met een zelfstandige rekenkamer(commissie) tevreden tot erg tevreden, ten opzichte van raden en colleges van gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie).

10. *Is er in de mate van tevredenheid over gezamenlijke rekenkamer(commissie)s een verschil meetbaar tussen grote en kleine gemeenten?*

    Wij hebben niet kunnen vaststellen dat er een verschil is tussen kleine en middelgrote gemeenten wat betreft het oordeel over de gezamenlijke rekenkamer(commissie) ten opzichte van een zelfstandige rekenkamer(commissie). In beide gevallen is de raad van een middelgrote gemeente iets meer tevreden dan de raad van een kleine gemeente over de rekenkamer(commissie). 71% van de raden van middelgrote gemeenten zijn tevreden tot erg tevreden ten opzichte van 60% van de raad van een kleine gemeente over de gezamenlijke rekenkamer(commissie), bij beiden is minder dan 3% ontevreden. Bij de zelfstandige rekenkamer(commissie) is het verschil in oordeel tussen de raad van een kleine en middelgrote gemeente vergelijkbaar. Er zijn te weinig gezamenlijk rekenkamer(commissie)s onder de grote gemeenten om een uitspraak hierover te doen. Bij het oordeel van het college van een kleine of middelgrote gemeente zijn geen grote verschillen gemeten tussen de gezamenlijke rekenkamer(commissie) en de zelfstandige rekenkamer(commissie).

11. *Welke verklaringen zijn er te geven voor eventuele verschillen?*

    Over het algemeen is er weinig verschil in het oordeel van de raad, het college of de griffier van een gemeente met een gezamenlijke of een zelfstandige rekenkamer(commissie). Uit de resultaten blijkt dat de raad van een gemeente met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) iets minder belang hecht aan de rekenkamer(commissie) dan de raad van een gemeente met een zelfstandige rekenkamer(commissie). Op het gebied van onderwerpkeuze en de kwaliteit van de onderzoeken is de raad van een gemeente met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) iets minder tevreden, dan de raad van een gemeente met een zelfstandige rekenkamer(commissie). Op het gebied van de doorwerking van de uitkomsten van onderzoek kan worden geconstateerd dat er een vergelijkbaar verschil is in het oordeel van de raad.

Wat betreft de omvang en besteding van middelen luiden de conclusies als volgt:

1. *Welk budget wordt er sinds 2011 jaarlijks in de gemeentelijke begroting beschikbaar gesteld voor de rekenkamer(commissie) of wordt de rekenkamer(commissie) incidenteel gefinancierd?*

   Sinds 2011 zijn de jaarlijkse budgetten voor rekenkamer(commissies) in totaal met 17% gedaald, de sterkste daling vindt plaats van 2014 naar 2015. Bij enkele gemeenten (10) zijn de budgetten gestegen, bij 52% gelijk gebleven en bij 42% gedaald. Een jaarlijks budget van de rekenkamer(commissie) tussen de € 25.000,- en € 30.000,- komt het vaakst voor in 2015. De totale begroting van gemeenten is het laatste jaar toegenomen mede als gevolg van de decentralisatie van rijkstaken. De verhouding tussen het rekenkamerbudget en de gemeentebegroting is het laatste jaar gedaald. Het gemiddelde bedrag dat per inwoner wordt uitgegeven aan de rekenkamer(commissie) is € 0,98 en is sinds 2012 gedaald. In kleine gemeenten wordt een hoger bedrag beschikbaar gesteld per inwoner, dan in middelgrote en grote gemeenten. Er zijn maar een zeer beperkt aantal gemeenten (15) waar (ook) incidentele financiering van de rekenkamer(commissie) plaatsvindt.

   Gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) stellen gemiddeld minder budget per jaar beschikbaar aan de rekenkamer(commissie), dan een gemeente met een zelfstandige rekenkamer(commissie). Dit verschil wordt onder meer verklaard vanwege het feit dat grotere gemeenten in het algemeen een zelfstandige rekenkamercommissie hebben en doorgaans ook een hoger jaarlijks budget voor de rekenkamer(commissie). Doordat meerdere gemeenten aan een gezamenlijke rekenkamer(commissie) budget beschikbaar stellen, ligt het jaarlijkse totale budget per rekenkamer(commissie) hoger.

2. *Wordt een rekenkamer(commissie) die laag scoort op tevredenheid vaker getroffen door bezuinigingen dan een rekenkamer(commissie) die hoog scoort?*

   Bij 42% van de gemeenten is er sprake van daling van het budget van de rekenkamer(commissie). Het budget van de rekenkamer(commissie) daalt relatief gezien het meest bij de kleine gemeenten. Het lijkt er op dat bij gemeenten met relatief minder tevreden raadsleden het budget meer onder druk staat.

3. *Welke argumenten hebben gemeenten voor het verlagen van de budgetten van rekenkamer(commissie)s?*

   In de meeste gevallen is de bezuiniging op de rekenkamer(commissie) een gevolg van de algemene bezuinigingen bij de gemeente. Het overblijven van budget is ook een belangrijk argument om te bezuinigen op de rekenkamer(commissie). Na analyse van het jaarlijkse budget en de jaarlijkse uitgaven per rekenkamer(commissie) per gemeente over 2014 is vastgesteld dat bij bijna 70% van de gemeenten het budget van de rekenkamer(commissie) niet geheel wordt uitgeput. 10% van de griffiers vindt dat de rekenkamer(commissie) onvoldoende budget heeft om zijn taak op een goede wijze uit te voeren, 70% vindt dat de rekenkamer(commissie) voldoende budget heeft.

4. *Wordt rekenkameronderzoek altijd uitbesteed, of wordt onderzoek ook in eigen beheer uitgevoerd?*

   Bij meeste gemeenten wordt het rekenkameronderzoek deels uitbesteed en deels in eigen beheer uitgevoerd, bij een derde van de gemeenten wordt het onderzoek altijd uitbesteed. Er zijn geen grote verschillen tussen een gezamenlijke of een zelfstandige rekenkamer(commissie). Gezamenlijke rekenkamer(commissie)s kiezen iets minder vaak voor het volledig uitbesteden van onderzoek, daarbij voeren ze iets vaker onderzoek volledig in eigen beheer uit.

5. *Heeft de rekenkamer(commissie) eigen onderzoekers in dienst?*

   Een beperkt aantal gemeenten (8%) heeft eigen onderzoekers in dienst.

6. *Welk deel van het budget is beschikbaar voor het doen van onderzoek door de rekenkamer(commissie)?*

   Twee derde van de gemeenten geeft aan dat meer dan 80% van het budget wordt besteed aan onderzoek. Aan de andere kant geeft 16% van de gemeenten aan dat 50% of minder wordt besteed aan onderzoek.

7. *Waar wordt het budget van de rekenkamer(commissie) nog meer aan uitgegeven?*

   Andere kosten die betaald worden uit het budget van de rekenkamer(commissie) zijn onder andere; secretariële kosten, reiskosten en presentiegelden voor externe leden.

8. *Welke onderwerpen heeft de rekenkamer(commissie) sinds 2011 onderzocht?*

   Onderwerpen die veel onderzocht worden zijn; zorg en welzijn, ruimtelijke ordening en wijken en verbonden partijen. De onderzoeksonderwerpen in de top vijf bij gezamenlijke en zelfstandige rekenkamer(commissie)s is hetzelfde, alleen de volgorde is anders.

Hoofdconclusie

In de hoofdconclusie geven we antwoord op de vraag:

Zijn rekenkamer(commissie)s van gemeenten qua organisatie en budgetten voldoende toegerust om de raad in hun controlerende (en kaderstellende) rol bij te staan en deze te versterken?

Op basis van het onderzoek ontstaat een wisselend beeld. Wat betreft het organisatiemodel, de werkwijze, de onderwerpkeuze, de kwaliteit van onderzoeken en het algemene oordeel over de rekenkamer(commissie) is in ruim 70% van de gemeenten de raad tevreden tot erg tevreden. Bijna 50% van de raden is tevreden tot erg tevreden over de versterking van de rol van de raad door het werk van de rekenkamer(commissie), daarnaast is 31% enigszins tevreden. De raad is het minst tevreden over de doorwerking van de uitkomsten van de rekenkameronderzoeken en implementatie van de aanbevelingen. Het oordeel van de raad van gemeenten met een samenwerkende rekenkamer(commissie) wijkt niet veel af van het oordeel van de raad van een gemeente met een zelfstandige rekenkamer(commissie). Wanneer er verschillen zijn geconstateerd in het oordeel van de raad over de werking van de rekenkamercommissie (bijvoorbeeld op het gebied van onderwerpkeuze of kwaliteit van onderzoek), zijn raden van gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer(commissie) iets minder tevreden dan de raad van gemeenten met een zelfstandige rekenkamer(commissie).

De budgetten van de rekenkamer(commissie)s staan onder druk. Bij 42% van de gemeenten is het budget sinds 2011 gedaald, bij 14% van de gemeenten is de afname van het budget meer dan 50%. Bovenop de vierentwintig gemeenten met inactieve, slapende of geen rekenkamer(commissie), hebben volgens de griffiers zeven gemeenten geen budget toegekend aan de rekenkamer(commissie) sinds 2011. Ook is het gemiddelde budget per inwoner dat beschikbaar wordt gesteld voor de rekenkamer(commissie) sinds 2012 gedaald, van € 1,08 naar € 0,98 per inwoner. De bezuinigingen op het budget van de rekenkamer(commissie) worden het meest beargumenteerd vanuit bezuinigingen van de gemeente.

Daarnaast blijkt dat er bij 70% van de gemeenten sprake is van onderuitputting van de budgetten voor de rekenkamer(commissie). 70% van de griffiers geeft aan dat de rekenkamer(commissie) voldoende budget ontvangt om haar taak goed uit te voeren, 10% van de griffiers geeft aan dat de rekenkamer(commissie) te weinig budget ontvangt om zijn taak op een goede wijze uit te voeren.

Tenslotte stellen wij vast dat 8% van de gemeenten een inactieve, slapende of geen rekenkamer(commissie) heeft. Dit komt verreweg het meest voor bij gemeenten met minder dan 20.000 inwoners. In deze gemeenten wordt de raad helemaal niet door een rekenkamer(commissie) bijgestaan in hun controlerende en kaderstellende rol.

Berenschot

Bijlage 1

Onderzoeksverantwoording

Onderzoeksverantwoording

De enquête is online uitgezet onder griffiers van 393 gemeenten. In totaal hebben 277 gemeenten de enquête geheel ingevuld. Vierentwintig gemeenten hebben enkele vragen overgeslagen en een groot deel van de vragen beantwoord. Hiermee komt de respons op ruim 301 gemeenten, ruim 76%. Dit is zeer goed te noemen.

Na de omvang van de gemeenten bezien is de respons zeer evenwichtig. Bij de kleinste gemeenten (minder dan 20.000 inwoners) is de respons het laagst, maar nog altijd 72%. Bij de 100.000+ gemeenten het hoogst (86%). Dit is echter ook de kleinste categorie en daarom is de hoge respons van extra belang.

Tabel 33: Respons ten opzichte van omvang van gemeenten

Omvang van gemeenten	Respons	Non-respons	Totaal
Kleine gemeente (<19.999)	91 (72%)	36 (28%)	**127 (100%)**
Middelgrote gemeente (20.000-99.999)	185 (78%)	52 (22%)	**237 (100%)**
Grote gemeente (100.000<)	25 (86%)	4 (14%)	**29 (100%)**
Totaal	301 (77%)	92 (23%)	**393 (100%)**

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de respons verdeeld naar provincie. Ook deze kent relatief een evenwichtige spreiding. Alleen Flevoland blijft een beetje achter.

Tabel 34: Overzicht respons gemeenten verdeeld over bijbehorende provincie

Provincies	Totaal aantal gemeenten	Aantal gemeenten die hebben geantwoord	% aantal geantwoorde gemeenten per provincie
Drenthe	12	10	83%
Flevoland	6	3	50%
Friesland	24	19	79%
Gelderland	54	43	80%
Groningen	23	19	83%
Limburg	33	27	82%
Noord-Brabant	66	44	67%
Noord-Holland	51	35	69%
Overijssel	25	22	88%
Utrecht	26	22	85%
Zeeland	13	11	85%
Zuid-Holland	60	46	77%
Totaal	**393 (100%)**	**301 (100%)**	

Op basis van bovenstaande gegevens concluderen wij dat de respondenten die aan het onderzoek hebben meegewerkt, een weerspiegeling zijn van de totale populatie op de voor de onderzoeksvariabelen relevante achtergrondkenmerken. De resultaten van het onderzoek zijn derhalve representatief voor de gemeenten in Nederland en statistisch betrouwbaar.

Wat betreft de niet responderende griffiers hebben wij de volgende argumenten vernomen door hen tijdens de looptijd van de enquête na te bellen:

- Geen tijd (gehad).
- Geen informatie of niet de juiste informatie, bijvoorbeeld door een nieuwe griffier.
- Niet eens met opzet van onderzoek.
- Afwezigheid griffier.

De enquête is uitgezet bij de griffiers. Ruim 90% van de respondenten betreft ook de griffier dan wel een griffiemedewerker. Bijna een vijfde van respondenten (19%) is (ook) secretaris van de rekenkamer(commissie). Dit betekent dat bij de oordeelvragen in 19% van de gevallen ‘de slager min of meer zijn eigen vlees heef gekeurd’.

Daarom hebben wij bij de vragen waarin een oordeel wordt gevraagd over de rekenkamer(commissie) vanuit het perspectief van de raad en het college ook de vraag gesteld waarop het oordeel is gebaseerd. Bijna twee derde van de respondenten heeft dit onder andere gebaseerd op de eigen indruk.

Wij hebben gecontroleerd of een secretaris van de rekenkamer(commissie) de oordeelvragen van de raad positiever heeft ingevuld dan een griffier. Dit was niet het geval. Daarin is geen bias ontstaan.

Een andere mogelijke afwijking in de respons zou kunnen zijn dat gemeenten met een slapende/inactieve of geen rekenkamer(commissie) de enquête eerder niet dan wel zouden hebben beantwoord. Wij hebben van het Ministerie van BZK een lijst ontvangen van vijfentwintig gemeenten met tijdelijke inactieve rekenkamer(commissie) (stand medio 2014). Van deze gemeenten heeft een overgrote meerderheid (72%) de enquête ingevuld. Dit wijkt derhalve niet af van de totale relatieve respons. Deze afwijking heeft derhalve niet plaatsgevonden.

Berenschot

Bijlage 2

Begeleidingscommissie

Berenschot

Begeleidingscommissie

In de begeleidingscommissie hadden de volgende leden zitting:

- De heer Bouwmans — Raadslid.Nu
- De heer Hagelstein — NVRR
- De heer Hoekstra — Rekenkamer Oost-Nederland en NVRR
- Mevrouw Hoenderdos — Randstedelijke Rekenkamer en NVRR
- De heer Kerklaan — VNG
- De heer Kok — VNG
- De heer van Ruitenbeek — Griffier a.i. gemeente Neder-Betuwe
- De heer Warmelink — Rijks Universiteit Groningen
- Mevrouw Galjé — Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties (voorzitter begeleidingscommissie)
- De heer Gutteling — Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties
- De heer Smeets — Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties

Berenschot

Bijlage 3

Enquête onder griffiers

Berenschot

Welkom bij dit onderzoek.

U heeft vorige week een brief gekregen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties en de NVRR, verstuurd door Berenschot, om mee te werken aan dit onderzoek naar budgetten en samenwerking tussen lokale rekenkamer(commissies). In antwoord op recente Kamervragen en in de 'Agenda Lokale Democratie' heeft de minister van BZK onlangs aangekondigd dat hij wil bezien hoe de positie en het functioneren van het stelsel van lokale rekenkamer(commissie)s verder kan worden versterkt. Deze enquête levert kwantitatieve informatie op om dit doel te bereiken. Fijn dat u aan ons onderzoek wil meewerken.

U kunt de vragen in de enquête beantwoorden door het antwoord aan te klikken of in het tekstvak uw antwoord in te vullen. Wanneer u alle vragen op het scherm heeft beantwoord, klik dan op 'Verder' onderaan het scherm. U komt dan vanzelf bij de volgende vraag. U kunt het invullen van de enquête onderbreken door op het kruisje in het venster bovenaan te klikken. Als u opnieuw inlogt, dan wordt u direct doorgelinkt naar deze pagina en komt u door op 'Verder' te klikken op de plaats waar u gebleven was.

De enquête kent vier blokken. Het eerste blok bevat algemene vragen. Het tweede blok bevat vragen over het organisatiemodel van de rekenkamer(commissie) en de samenstelling. Blok drie gaat in op de kwaliteit van de werkzaamheden van de rekenkamer(commissie). Het vierde blok omvat onder andere vragen over het budget en de opbouw van het budget. Het balkje in het scherm geeft weer welk deel van de vragen u beantwoord heeft.

De meeste vragen zijn eenvoudig te beantwoorden. Een aantal vragen vergt mogelijk wat opzoekwerk, waaronder de gemeentelijke begroting en het budget en de uitgaven van de rekenkamer(commissie) vanaf 2011. Ook als uw gemeente een inactieve (slapende) rekenkamer(commissie) heeft, of geen rekenkamer(commissie) vragen wij u deze enquête in te vullen. In dat geval krijgt u een beperkte set van vragen. Enkele vragen gaan over opinies van de raad en het college over de rekenkamer(commissie). Het staat u vrij om bij hen deze opinies op te halen. U kunt via de link in de uitnodiging de vragen inzien die betrekking hebben op de opinie van de raad en het college. U dient wel alle vragen online te beantwoorden.

Al uw informatie behandelen wij vertrouwelijk. Wij rapporteren niet per individu of rekenkamer(commissie) over de resultaten: er wordt geen beeld geschetst van de afzonderlijke rekenkamer(commissies)s of personen. Aan het einde van de enquête kunt u gebruik maken van de optie om uw antwoorden uit te printen. U ontvangt op een later moment de uitkomsten van het onderzoek.

U heeft tot 1 maart 2015 de mogelijkheid om de enquête in te vullen.

Gebruik in uw antwoorden a.u.b. geen aanhalingstekens (" "), koppeltekens (&) of andere tekens, zoals een puntkomma (;) of een slash (/). Bij het registeren van de data kan dit voor problemen zorgen.

Algemene vragen

1. Bij welke gemeente bent u werkzaam? *We gebruiken deze uitkomsten om de verdeling van de respons te kunnen duiden.*

   - ……

2. Welk functie heeft u bij deze gemeente? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

   - Griffier
   - Secretaris van de rekenkamer(commissie)
   - Andere medewerker griffie
   - Anders, ……

3. Hoeveel inwoners heeft uw gemeente?

   - Minder dan 20.000 inwoners
   - Tussen de 20.000 en 49.999 inwoners
   - Tussen de 50.000 en 99.999 inwoners
   - Tussen de 100.000 en 249.999 inwoners
   - Tussen de 250.000 en 499.999 inwoners
   - Meer dan 500.000 inwoners

Organisatiemodel rekenkamer(commissie) en samenwerking

Dit tweede deel bevat vragen over het organisatiemodel van de rekenkamer(commissie) en de samenstelling hiervan.

4. Welk organisatiemodel heeft uw rekenkamer(commissie)?

   - Meerhoofdige rekenkamer (collegemodel) waarin alleen onafhankelijke leden en dus geen raadsleden zitting hebben. Leden worden benoemd voor 6 jaar.
   - Directeursmodel (de rekenkamer bestaat uit één persoon)
   - Gemengde rekenkamercommissie waarin raadsleden en externe leden zitting hebben
   - Rekenkamercommissie waarin alleen raadsleden zitting hebben
   - Rekenkamercommissie met alleen externe leden.
   - Presidiummodel; de rekenkamerfunctie is neergelegd in het presidium van de gemeente, waarbij het presidium beslist of er onderzoek wordt uitgevoerd.
   - Onze rekenkamer(commissie) is inactief/slapend. → alleen vraag 5 en 6 stellen en dan naar vraag 23, 24, 27 en eindvraag 32.
   - Onze gemeente heeft sinds …… geen rekenkamer(commissie) → alleen vraag 5 en 6 stellen en dan naar vraag 23, 24, 27 en eindvraag 32.
   - Anders, namelijk…….

5. Is het organisatiemodel van uw rekenkamer(commissie) veranderd in de laatste drie jaar?
   - Ja, voorheen was het organisatiemodel …… (keuze menu opties vraag 4)
   - Nee
6. Zijn er concrete plannen voor wijzigingen van het organisatiemodel in 2015?
   - Ja, (keuze opties vraag 4) inclusief de optie er wordt een gezamenlijke rekenkamer(commissie) opgericht met andere gemeenten.
   - Nee
   - Weet ik niet
7. Is op dit moment uw rekenkamer(commissie) gezamenlijk georganiseerd met een rekenkamer(commissie) van één of meer andere gemeenten?
   - Ja, er is totale integratie van de rekenkamer(commissie) van verschillende gemeenten. Op basis van (doorgaans) een gemeenschappelijke regeling en met een gemeenschappelijk budget werkt de rekenkamer(commissie) voor meer dan één gemeente.
   - Ja, dezelfde rekenkamer(commissie) werkt voor meer dan één gemeente, maar voor elke gemeente heeft de rekenkamer(commissie) een eigen budget (personele unie).
   - Nee, sinds … niet meer → naar vraag 11
   - Nee, “nooit gehad” onze rekenkamer(commissie) is geen gezamenlijke rekenkamer(commissie) → naar vraag 11
   - Anders…..
8. Voor welke gemeenten werkt uw rekenkamer(commissie)?
   - ……..
   - ……..
   - ……
9. Sinds wanneer heeft u een gezamenlijke rekenkamer(commissie)?

   Sinds, ……(jaartal)

10. Wat is uw oordeel over de werking van de gezamenlijke rekenkamer(commissie)?

Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet

(doorsturen naar vraag 13)

11. Welk belang hecht u, de gemeenteraad en het college aan een rekenkamer(commissie) die niet gezamenlijk is georganiseerd? (alleen stellen aan vraag 7, punt 3 en 4)

	Erg veel belang	Veel belang	Redelijk belang	Geen belang	Helemaal geen belang	Weet ik niet
Raad						
College						
Griffier						

12. Zijn er door uw rekenkamer(commissie) onderzoeken uitgevoerd met andere rekenkamer(commissies)? Neem hierbij de afgelopen drie jaar als tijdvak voor de beantwoording van deze vraag.

- Nee, de rekenkamer(commissie) doet alleen onder zoek in en voor de eigen gemeente. Er is geen (incidentele) samenwerking met andere rekenkamer(commissies). Er zijn de afgelopen drie jaar geen onderzoeken gezamenlijk met andere rekenkamer(commissie)s uitgevoerd. → naar vraag 15
- Ja, de rekenkamer(commissie) doet samen onderzoek in een vast verband (bij 7 ja)
- Ja, de rekenkamer(commissie) is zelfstandig (bij 7 nee), maar heeft de afgelopen drie jaar (incidenteel) met andere rekenkamer(commissie)s samengewerkt voor het uitvoeren van een onderzoek.

13. Welk motief heeft uw gemeente voor samenwerking (meerdere antwoorden mogelijk)?

- Benchmarking
- Vergroten leervermogen
- Bundelen capaciteit en deskundigheid
- Efficiënter en/of kostenbesparing
- Betere aansluiting bij objecten van onderzoek: samenwerkingsverbanden die ook op regionaal niveau opereren
- Anders, ……
- Weet ik niet

14. Wat is uw oordeel over deze samenwerking met andere rekenkamer(commissies) bij onderzoeken ?

Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet

15. Is de samenwerking met andere rekenkamer(commissie)s bij onderzoeken bij uw rekenkamer(commissie) in de afgelopen drie jaar toegenomen?
    - Ja, deze samenwerking is toegenomen
    - Nee, de samenwerking is afgenomen
    - De samenwerking is gelijk gebleven
    - Weet ik niet

16. Welke onderwerpen heeft de rekenkamer(commissie) vanaf 2011 onderzocht? (meerdere antwoorden mogelijk) Geef in de eerste kolom aan welke onderwerpen vanaf 2011 uitsluitend voor de eigen gemeente zijn onderzocht. Geef in de tweede kolom aan wanneer een onderwerp eventueel gezamenlijk is onderzocht met een andere Rekenkamer(commissie)

Onderwerp	Uitgevoerd voor eigen gemeente (aanvinken)	Gezamenlijk uitgevoerd
Financiën, control en bedrijfsvoering		
Veiligheid		
Sociale zekerheid		
Zorg en welzijn		
Onderwijs		
De (drie) decentralisaties		
Ruimtelijke ordening en wijken		
Natuur en milieu		
Economie		
Cultuur, sport en recreatie		
Verbonden partijen		
Anders, namelijk……		
Er is geen onderzoek uitgevoerd voor de eigen gemeente/gezamenlijk		

Kwaliteit van de rekenkamer(commissie) en de onderzoeken

Dit derde deel bevat vragen over de kwaliteit van de rekenkamer(commissie) en de onderzoeken

17. Hoe veel belang hecht u als griffier zelf aan de rekenkamer(commissie) en wat is de mening hierover van de gemeenteraad en het college?

Actor	Erg veel belang	Veel belang	Redelijk belang	Geen belang	Helemaal geen belang	Weet ik niet
Griffier						
De raad						
Het college						

18. Wat is het oordeel van **de raad** over haar rekenkamer(commissie), wat betreft:

Onderwerp	Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet	De raad heeft geen mening hierover
Het organisatiemodel van de rekenkamer(commissie)							
De werkwijze van de rekenkamer(commissie) (stijl van opereren, betrokkenheid)							
De onderwerpkeuze van onderzoeken							
De kwaliteit van de eindproducten							
De doorwerking van de uitkomsten uit de eindproducten van de rekenkamer(commissie							
De implementatie van de aanbevelingen uit de eindproducten van de rekenkamer(commissie)							
De prijs kwaliteit verhouding van de rekenkamer(commissie)							
De versterking van de rol van de raad, door het werk van de rekenkamer(commissie) van de afgelopen drie jaar							
Algemeen oordeel over de rekenkamer(commissie)							

19. Waarop heeft u het bovenstaand oordeel van **de raad** gebaseerd :

- Uitgevoerd onderzoek
- Op basis van gesprekken met leden van de raad
- Eigen indruk
- Anders, ……..

20. Wat is het oordeel van **het college** over de rekenkamer(commissie), wat betreft:

Onderwerp	Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet	Het college heeft geen mening hierover
De werkwijze van de rekenkamer(commissie) (stijl van opereren, betrokkenheid)							
De onderwerpkeuze van onderzoeken							
De kwaliteit van de eindproducten							
De doorwerking van de uitkomsten uit de eindproducten van de rekenkamer(commissie)							
De implementatie van de aanbevelingen uit de eindproducten van de rekenkamer(commissie)							
De versterking van de rol van de raad, door het werk van de rekenkamer(commissie) van de afgelopen drie jaar							
Algemeen oordeel over de rekenkamer(commissie)							

21. Waarop heeft u het bovenstaand oordeel van **het college** gebaseerd?

- Uitgevoerd onderzoek
- Op basis van gesprekken met leden van het college
- Eigen indruk
- Anders, ……

22. Wat is het oordeel van u, als griffier, over de rekenkamer(commissie), wat betreft:

Onderwerp	Erg tevreden	Tevreden	Enigszins tevreden	Ontevreden	Helemaal niet tevreden	Weet ik niet	Ik heb als griffier hier geen mening hierover
Het organisatiemodel van de rekenkamer(commissie)							
De werkwijze van de rekenkamer(commissie) (stijl van opereren, betrokkenheid)							
De onderwerpkeuze van onderzoeken							
De kwaliteit van de eindproducten							
De doorwerking van de uitkomsten van de eindproducten van de rekenkamer(commissie)							
De implementatie van de aanbevelingen van de eindproducten van de rekenkamer(commissie)							
De prijs kwaliteit verhouding van de rekenkamer(commissie)							
De versterking van de rol van de raad, door het werk van de rekenkamer(commissie) van de afgelopen drie jaar							

Budget en opbouw van het budget van de rekenkamer(commissie)

Dit vierde deel bevat vragen over het budget en de opbouw van het budget van de rekenkamer(commissie).

23. Welk totale budget (begroting) en uitgaven (rekening) heeft de Rekenkamer(commissie) vanaf 2011 elk jaar gehad? Vul de onderstaande gegevens in. Onder jaarlijks budget wordt verstaan structurele financiering, onder incidenteel budget wordt verstaan de extra gelden die ter beschikking zijn gesteld voor bijvoorbeeld extra onderzoek op verzoek. Geef in de laatste regel de omvang van de jaarlijkse totale gemeentelijke begroting op.

	2011	2012	2013	2014	2015
Jaarlijks Budget					
Incidenteel budget					
Uitgaven					XXXX
Gemeentelijke begroting					

24. Voor de jaren vanaf 2011 waarvoor u bij de voorgaande vraag een jaarlijks budget voor de rekenkamer(commissie) heeft ingevuld; was het jaarlijks budget van de rekenkamer(commissie) inclusief of exclusief personele kosten?

- Inclusief
- Exclusief
- Weet ik niet
- Vanaf 2011 is er geen jaarlijks budget toegekend aan de rekenkamer(commissie)

25. Welk percentage van het jaarlijkse budget van de rekenkamer(commissie) is gemiddeld per jaar beschikbaar voor het uitvoeren van onderzoek ?

Kosten voor onderzoek	Gemiddeld percentage per jaar
Kosten voor onderzoek	%

26. Hoe heeft het budget van de rekenkamer(commissie) zich vanaf 2011 ontwikkeld?

- Budget is gelijk gebleven of verhoogd met de inflatie vanaf 2011-> ga door naar vraag 29
- Budget is gedaald, namelijk vanaf 2011 met ca. xx% -> ga door naar vraag 27
- Budget is gestegen, namelijk % vanaf 2011 met ca. xx -> ga door naar vraag 28
- Vanaf 2011 is er geen jaarlijks budget toegekend aan de rekenkamer(commissie) -> ga door naar vraag 32

27. Welke argumenten zijn (of worden) er gebruikt **voor het verlagen van het budget** van de rekenkamer(commissie)? (meerdere antwoorden mogelijk)
    - Er is (en wordt) niet bezuinigd op de rekenkamer(commissie) (-> naar 28)
    - Algemene bezuinigingen in de gemeente (alle andere antwoorden doorsturen naar vraag 29)
    - Bezuinigingen op bestuurskosten in de gemeente
    - Bezuinigingen op raadskosten
    - Veranderen organisatiemodel rekenkamer(commissie)
    - Niet tevreden over de opbrengsten van de rekenkamer(commissie)
    - De uitkomsten van onderzoek(en) van de rekenkamer(commissie) zijn niet goed gevallen in de gemeente
    - Geen of te weinig gevoel voor bestuurlijke en/of politieke verhoudingen
    - Geen of te weinig betrokkenheid van de rekenkamer(commissie) bij de gemeente
    - Disfunctioneren van de rekenkamer(commissie)
    - Stopzetten van de rekenkamer(commissie)
    - Er bleef elk jaar geld over
    - Geen argument vernomen
    - Anders, namelijk…..
28. Welke argumenten zijn (of worden) er gebruikt voor **het verhogen van het budget** van de rekenkamer(commissie)? (meerdere antwoorden mogelijk)
    - Het budget is gelijk gebleven
    - De drie decentralisaties
    - Veranderen organisatiemodel rekenkamer(commissie)
    - Tevreden over de opbrengsten van de rekenkamer(commissie)
    - De uitkomsten van onderzoek(en) van de rekenkamer(commissie) zijn goed gevallen in de gemeente
    - Geen argument vernomen
    - Anders, namelijk…..
29. Wat is uw mening over de stelling: De rekenkamer(commissie) ontvangt voldoende budget om haar taak op een goede wijze uit te voeren?

Zeer mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Zeer mee oneens	Weet ik niet

30. Wordt rekenkameronderzoek uitbesteed, of in eigen beheer uitgevoerd? Ga hierbij uit van de praktijk van de afgelopen drie jaar.
    - Onderzoek wordt altijd uitbesteed (naar vraag 32)
    - Onderzoek wordt deels uitbesteed en deels in eigen beheer uitgevoerd (naar vraag 31)
    - Onderzoek wordt altijd in eigen beheer uitgevoerd (naar vraag 31)
    - De rekenkamer heeft de afgelopen drie jaar geen onderzoeken uitgevoerd (naar vraag 32)
31. Hoe worden onderzoeken in eigen beheer uitgevoerd? (alleen stellen als vraag 30 antwoord 2 en 3 is) (meerdere antwoorden mogelijk)
    - Er zijn eigen onderzoekers in dienst, …. fte aan onderzoekers
    - Leden rekenkamer(commissie) voeren zelf onderzoek uit
    - Een medewerker van de griffie voert (deels) de onderzoeken uit
    - Anders, ……..
32. Heeft u verder nog op- en of aanmerkingen naar aanleiding van deze enquête?

    …….

Dit was de laatste vraag. Wij danken u voor uw medewerking.